

Göç Araştırmalarında Mekan Boyutu: Kültürel ve Mekansal Bütünleşme

Melek Göregenli
Ege Üniversitesi

Pelin Karakuş
Ege Üniversitesi

Özet

Farklı sosyal bilim alanlarında göç konusunda yapılan araştırmalar ve teorik modellemeler göç sürecini genel olarak, göçmenlerin özellikleri, göç gerekçeleri, göç edilen yerdeki yerli kültürün göç ve göçmenlere yönelik algı ve değerlendirmeleri kapsamında; iki ya da daha fazla sosyal yapının karşılaşması süreci olarak ele almaktadır. Kültürlerarası Psikoloji yaklaşımıyla, “kültürleşme” kavramı bağlamında önerilen kavramsal çerçevede, göç edilen yerin mekansal özellikleri, göçmenlerin uyum süreçlerinde önemi vurgulansa da pek az çalışmada temel değişkenlerden biri olarak değerlendirilmiştir. Bu makalenin amacı, entegrasyon sürecini, kentin fiziksel yapısının ve göçmenlerin bu yapıyla kurdukları ilişkinin nasıl etkilediğini ve bu süreçte göç edilen yerdeki toplumun ve kamu otoritelerinin yaklaşımlarının etkin rolünü tartışmaktır. Bu yaklaşımın, çevre psikolojisi ve kültürlerarası psikoloji yaklaşımlarından hareketle kültürleşme araştırmalarında kullanılabilir ve göç sürecini göçmenler açısından kolaylaştırabilecek disiplinler arası bir kuramsal çerçeve önerisi geliştirme konusunda katkıda bulunabileceği düşünülmektedir.

Anahtar kelimeler: Kültürleşme, göç, yer kimliği, yere bağlılık, mekansal bütünleşme

Abstract

Research and theoretical models on international migration as a process of continuing contact between different cultural groups have examined the issue in terms of the reasons for movement, several socio-demographic features of immigrants and host majority's perceptions towards the migration and immigrants. In cross-cultural psychology, acculturation strategies of immigrants have been the subject of numerous studies. Nevertheless there is much less effort to examine the acculturation strategies in the context of internal migration. Moreover the acculturation research does not offer satisfactory evidence for adaptation to a new physical setting. The present study aims to discuss how the physical features of urban environment affect the integration of immigrants. Moreover this study aims to discuss how the migrants adapt to a new physical environment and how this relation between human and environment affects the integration of immigrants. This theoretical approach suggests an integrative perspective that combines the view points of cross-cultural psychology and environmental psychology in acculturation research.

Key words: Acculturation, migration, place identity, place attachment, spatial integration

Yazışma Adresi: Prof. Dr. Melek Göregenli, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi. Psikoloji Bölümü, Bornova, 35100-İzmir

E-posta: meleggor@gmail.com

Yazar Notu: (1) Bu makale, Göregenli (2014) tarafından tamamlanan ve ortak yazar Pelin Karakuş'un bütününde bursiyer olarak yer aldığı “Kente Entegrasyonun, Yer Kimliği, Bireycilik-Toplulukçuluk ve Kültürleşme Süreçleri Açısından İncelenmesi” başlıklı TÜBİTAK 1001 Projesinin kuramsal çerçevesinden çıkarılmıştır (Proje No:111K249).

(2) Makalemizin değerlendirilme sürecindeki katkıları ve geliştirici önerileri için özel sayı editörleri Gülseli Baysu ve Derya Güngör'e çok teşekkürler.

Tüm dünyada göç, giderek yeni biçimler alarak, ülkelerin kendi içinde kırsal-yoksul bölgelerden büyük kentlere göç ya da dış göçler biçiminde artarak devam etmektedir. Sosyal bilimciler yeni bir kültürel çevreyle karşılaşan göçmen ve mültecilerin göç sürecinde uyum problemlerini anlamak ve çözümlmek için kuramlar, modeller ve farklı çözüm önerileri geliştirmektedirler. Göç olgusu Antropoloji, Sosyoloji, Psikoloji, Psikiyatri, Hukuk, Politika, Tıp, Teoloji ve benzeri pek çok bilim dalını ilgilendirmektedir.

Bu makalenin amacı, ülke içinde kırsal alanlardan büyük kentlere göç ve entegrasyon sürecini, kentin fiziksel ve sosyo-kültürel yapısının ve göçmenlerin bu yapıyla kurdukları ilişkinin nasıl etkilediğini, çevre psikolojisi ve kültürlerarası psikoloji yaklaşımlarından hareketle tartışmak ve kültürleşme araştırmalarında disiplinler arası bir kuramsal çerçeve önerisi sunmaktır. Bu yazıda geliştirilmeye çalışılan yaklaşımla daha çok kırsal bölgelerden kentsel çevrelere doğru gerçekleşen göçlerle ilgili bir tartışma yer alsın da, her türlü göç sürecinde, örneğin büyük kentlerden daha küçük yerleşim bölgelerine doğru olan mekansal hareketliliklerde de, yeni yerleşilen yerle ilgili benzer süreçler yaşanabileceği için önerilen yaklaşımın kısmen de olsa her tür mekansal değişiklikte geçerli olması söz konusudur. Ülkelerarası göçlerle aynı ülke içinde gerçekleşen göç hareketlerinin ve göçmenlerin bir bütün olarak yaşadıkları göç sürecinin kendine özgü yanları vardır; bununla birlikte aşağıda ayrıntılarıyla ele aldığımız pek çok araştırma sonucunda, “yer değiştirme” sürecinin mesafeler ya da bu süreçte karşılaşılan kültürlerin özellikleri değişse de, ortak yanları olduğu görülmüştür. Dolayısıyla, bu makalede önerilen yaklaşımın, iç göçler kadar dış göçlerin anlaşılması için de katkısı olabilecek bir yaklaşım olduğu düşünülmektedir. Önerilen kuramsal çerçeve, kültürleşme araştırmalarında kısmen ele alınmış değişkenleri, göçmenler ve göç edilen yerin yerlilerinin yaklaşımları çerçevesinde birleştirmeyi amaçlamaktadır. Entegrasyon sürecini kentin fiziksel yapısının ve kentli yurttaşların bu yapıyla kurdukları ilişkinin nasıl etkilediği, çevre psikolojisi kapsamında daha önce ele alınmış olsa da, kültürlerarası psikoloji yaklaşımıyla, çevre psikolojisi yaklaşımını bütüncül bir biçimde ele alan teorik bir çerçeveye rastlanmamıştır. Bu kavramsal çerçevede, yazının sınırları ve kültürleşme literatürü içinde sıklıkla yer alması nedeniyle dışta bıraktığımız, kültürleşme sürecinde etkisi tartışılmaz olan, göçmenlerin sosyo-demokratik özellikleri, göç tipi, göç edilen yerdeki yaşama süresi, göç öncesi ve sonrası yaşama çevresine ilişkin deneyimler vb. nesnel olgular ile, başta bireycilik-toplulukçuluk olmak üzere başka konular da var. Bu önemli konuların, yazının dışında bırakılmasının nedeni, bu yazıda, kültürleşme konusuna ilişkin kapsayıcı bir özetleme yapmaktan ziyade, bu alanda eksik olduğu düşünülen mekansal boyuta

vurgunun amaçlanmış olmasıdır. Ayrıca özellikle kültürleşme konusunu bireycilik- toplulukçuluk bağlamında ele alan literatürün, hem niceliksel hem de niteliksel açıdan başlı başına ayrı bir çalışmayı hak ettiği düşünülmektedir.

Bu yazıda önerilen kuramsal çerçeve, Türkiye’de yoğun göç alan 6 büyük kentte (İzmir, İstanbul, Ankara, Bursa, Diyarbakır ve Gaziantep) gerçekleştirilen ve henüz tamamlanmış olan bir araştırmada kullanılmış ve anlamlı sonuçlar elde edilmiştir (Göregenli, 2014; Göregenli ve Karakuş, 2013). Araştırma sonuçları, iç göç bağlamında yeni bir kültürle bütünleşme sürecinde kültürel ve sosyal faktörler kadar, bu faktörlerle etkileşim halindeki mekansal faktörlerin de etkili değişkenler olduğunu ve göç edilen kentlerdeki yerli nüfusun göçe ilişkin yaklaşımının kırdan kente göç edenlerin kültürle ve mekanla kurdukları ilişkide önemli olduğunu göstermiştir. Bu yazıda önerilen teorik çerçevenin, hem kırdan kente göç edenler hem de kentlerin yerlileri bakımından ortaya çıkan gruplararası süreçleri anlamamıza katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Ayrıca bu çerçevede yapılacak araştırmaların sonuçları, sadece göçmenlerin entegrasyon süreçlerini kolaylaştırma konusunda değil aynı zamanda büyük kentlerin gerek fiziksel gerek sosyal yapılanmalarının, herkes için daha yaşanılır kentler ve hayatlar yaratılmasında nasıl dönüştürülmesi gerektiği konusunda uygulamalı bilgiler verecektir.

Kültürleşme

Sosyal psikoloji alanında göç olgusu, farklı kültürel grupların karşılaşması sürecinde gruplararası ilişkiler bağlamında tartışılmakla birlikte daha çok kültürlerarası bir yaklaşımla ele alınmıştır. Kültürlerarası psikolojide göç sürecinin dinamik ve etkileşimsel niteliğine değinen kavram “kültürleşme”dir. Günümüzdeki kültürleşme araştırmalarına bakıldığında, olguya ilişkin en yaygın biçimde yer verilen tanımın Redfield, Linton ve Herskovitz’in (1936: 149) bu alanda klasikleşen kavramsallaştırması olduğu söylenebilir. Yazarlara göre kültürleşme, “farklı kültürlere sahip bireylerden oluşan grupların birbiriyle ilk elden ve süregelen bir biçimde temas etmesiyle, gruplardan birinin ya da her ikisinin kültürel örüntülerinde değişimlerin meydana gelmesidir” (akt. Sam, 2006, s.11-12). Berry (2003; 2005) ise kültürleşmeyi, iki veya daha fazla kültürel grubun ve bu gruba dahil bireylerin birbiriyle temas etmesi sonucunda oluşan karşılıklı kültürel ve psikolojik değişimlerin yaşandığı bir süreç olarak tanımlamaktadır. Daha yalın bir tanımlamaya yer veren Sam (2006) ise kültürleşmenin, farklı kültürel arka planlara sahip birey ya da grupların birbiriyle temas etmesi sonucunda ortaya çıkan değişimlerin tümünü içerdiğini ifade etmiştir. Berry, Kim, Monde ve Mok (1987) kültürleşme sonucunda ortaya çı-

kan değişimleri beş kategori altında toplamışlardır: İlki *fiziksel değişimlerdir*; yaşanacak yeni bir yer, artan nüfus yoğunluğu gibi değişimler kültürleşme sürecinde ortak yaşanan değişimlerdir. İkincisi *biyolojik değişimlerdir*; yeni hastalıklar, yeni beslenme alışkanlıkları gibi. Üçüncüsü ise kültürleşme kavramının da özünde yatan *kültürel değişimlerdir*; varolan politik, ekonomik, teknik, dilsel, dini ve sosyal kurumlar değişmektedir. Dördüncüsü *yeni sosyal ilişkiler ağıdır*; iç grup dış grup aidiyetleri ile baskın olan grup örüntüleri yeniden kurulmaktadır. Son kategori ise bireyin davranışsal ve zihinsel düzeylerde yaşadığı *psikolojik değişimlerdir*.

Kültürleşme kavramı, genel olarak kendi ülkesinden başka bir ülkeye göç eden göçmenlere odaklansa da, iç göçlerde de kültürel farklılaşmanın düzeylerine bağlı olarak değişen benzer süreçler yaşanmaktadır. Nitekim Berry ve arkadaşlarının metinlerinde de (Berry, 1985; 1997; Berry ve ark., 1987) kültürleşmeye muhatap olarak sayılan gruplar arasında, aynı coğrafyanın yerlileri olarak farklı kültürel gruplar (örn., etno-kültürel gruplar; azınlıklar vb.) tarif edilmektedir. Kırdan kente göç olgusu temelinde düşünüldüğünde, kentte yaşayan etnik gruplar da kent çevresine uyum sağlama ve bu uyum sürecinde ortaya çıkabilecek sorunlarla baş etmek durumunda kalmaktadırlar (Erman, 1998). Kentte ve kırsal alanda yaşayan insanlar arasındaki refah düzeyi farklılığı ile kent ve kır yaşamı arasındaki ikili yapının, kırdan kente ve kentlerarası göçün yoğun yaşandığı Çin özelinde, iki farklı kültürün varlığına işaret ettiğini belirten Gui, Berry ve Zheng (2012), bu iki farklı kültürel yapının aynı ülke içinde yaşanan göç ve gruplararası ilişkiler bağlamında bir kültürleşme sürecine öncülük ettiğini ifade etmektedir. Yazarlar, kırsal alanlar ile kentlerin iki farklı kültürel yapıyı oluşturduğuna ilişkin görüşlerini, sanayi, ulaşım sistemi, alt yapı sistemi, pazar ekonomisi, sosyal ağların genişliği, değerler açısından gözlenen farklılıklar çerçevesinde ortaya koymuşlardır. Türkiye açısından düşünüldüğünde örneğin Yağcıoğlu (2005), Bulgaristan'dan ve Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden İzmir'e göç edenlerin yeni kültüre uyum süreçlerini Berry, Kim, Power, Young ve Bujaki'nin (1989) kültürleşme modelinden hareketle karşılaştırdığı çalışmasında, ülke içinde göç edenlerin ülke dışından Türkiye'ye göç edenlerin kültürleşme pratiklerine benzer biçimlerde stratejiler geliştirdiklerini; kültürleşme teorisinin iç göç sürecinde de etkili, ayırıcı bir kavramsallaştırma olduğunu ve gelinen yerle göç edilen yerin mekansal bağlamının göç sürecinde etkili olduğunu ampirik olarak göstermiştir. Bu bağlamda kır-kent yaşamının iki farklı kültürel yapıyı temsil ettiği göz önünde bulundurulduğunda, aynı ülke sınırları içinde kırsal alanlardan kentsel alanlara göç edenlerin de uluslar arası göçte yaşanan kültürleşme sürecine benzer bir kültürleşme süreci içine girdikleri söylenebilir.

Berry'nin (1997; 1998; 1999) kültürleşme modelindeki önemli kavramlardan bir tanesi etnokültürel grupların kültürleşme sürecinde kullandıkları stratejilerdir. Kültürleşme, hem bireyler hem de gruplar açısından çeşitli biçimlerde yaşanabilmektedir (Berry, 2001). Grup ya da sosyo-kültürel düzeydeki bu stratejiler iki temel boyutun kesişiminden doğmaktadır: İlki miras kültür ve kimliğin sürdürülmesine yönelik görece tercihler ve ikincisi başat toplum ve diğer etnokültürel gruplarla ilişki kurmaya yönelik görece tercihlerdir. Bireyler, kendi kültürel kimliklerini sürdürme yanlısı olmayıp, diğer kültürlerle etkileşime girmeye istekli oldukları durumda asimilasyon stratejisini kullanmaktadırlar. *Separasyon/Ayrılma* stratejisi ise, bireylerin kendi kültürel kimliklerini korumaya önem verirken, diğerleriyle etkileşimden kaçındıkları durumları ifade etmektedir. *Entegrasyon/Bütünleşme* stratejisi, bireylerin hem kendi kültürel kimliklerini sürdürmeye hem de diğerleriyle günlük etkileşime önem verdikleri durumu ifade etmektedir. *Marginalleşme* ise, kültürel sürekliliği sağlamaya yönelik düşük düzeyde çaba ve isteğin olduğu ve diğerleriyle etkileşime çok az önem verildiği durumu ifade etmektedir (Berry, 1974; 1997; 2001).

Bu stratejiler bireyden bireye, gruptan gruba ya da toplumdaki topluma değişimle birlikte ilişki kuran iki grubun stratejileri arasındaki etkileşimden dolayı da değişebilmektedir (Berry, 2006). Bununla birlikte, bir kültürleşme stratejisinin diğerlerine kıyasla tercih edilmesi bağlama ve içinde bulunulan zaman dilimine bağlı olarak farklılaşabilir (örneğin yaşama süresi ve hangi kuşakta bulunduğu). Genellikle belirli bir strateji tercih edilmekle birlikte söz konusu bireyin bulunduğu yere bağlı olarak da bu strateji değişebilir (Berry ve ark., 1989). Kültürleşme süreci içinde birey, çeşitli stratejileri keşfetmekte ve zaman içinde bir stratejinin diğerlerine kıyasla daha yararlı ve tatmin edici olduğuna karar verilmektedir (Kim, 1988). Ayrıca özel alanlarda (örn., ev, aile, etnik topluluk arasında), kamusal alanlara (iş yeri, politik ortamlar) kıyasla kültürel sürekliliğin sürdürülmesine daha fazla önem verilebilmektedir (Arends-Toth ve van de Vijver, 2003; 2004; Berry, 1997; Navas, Fernandez, Rojas ve Garcia, 2007; Navas ve ark., 2005; Zick, Wagner, van Dick ve Petzel, 2001). Kültürleşme stratejilerinin onaylanma ve benimsenme düzeyinin yaşam alanlarına bağlı olarak farklılık gösterdiğini öne süren Navas ve arkadaşları (2005) ise "Genişletilmiş Göreceli Kültürleşme Modeli"ni geliştirmişlerdir. Bu modele göre kültürel arka planın merkezi veya ikincil öğeleri, kültürleşme stratejilerinin seçiminde etkilidir. Bir kültürde çok uzun yıllar yaşansa bile değişmeyen veya yeni bir kültürle etkileşime geçildiğinde çok kısa bir süre içerisinde değişen alanların neler olduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Navas ve arkadaşlarının (2005) öne sürdüğü bu modelden hareketle kültürleşmenin, genel

olarak göçmenlerin tek bir kültürleşme stratejisini benimsemedikleri, kültürleşme sürecinin yaşam alanları ve bu alanlara bağlı olarak tercih edilen farklı kültürleşme biçimleri açısından diyalektik bir süreç olduğunu ifade ettikleri söylenebilir. Navas ve arkadaşlarının (2007) bu modelin geçerliğini test etmek amacıyla İspanya’da yaşayan Faslı göçmenlerle gerçekleştirdikleri çalışma sonucunda da, Faslı göçmenlerin özel alanlarda ayrılma; kamusal alanlarda ise asimilasyon stratejisini kullandıkları görülmüştür.

Kültürleşme sürecinin bu dinamik ve bağlama özgü yapısı göz önünde bulundurulduğunda, başat grubun göçmenlerin kültürleşme yönelimlerine ilişkin beklentileri ve bu iki grup arasındaki etkileşim biçimi de büyük önem kazanmaktadır. Kültürleşmenin özgün tanımında, ilişkide olan her iki grubun da kültürleştiği belirtilmekle birlikte Berry (1974) bu yapıda üçüncü bir boyuta daha ihtiyaç olduğunu belirtmektedir. Bu boyut, başat grubun karşılıklı uyumun hangi düzlemde gerçekleşeceğini etkileyebilme gücüdür. Başat olmayan azınlık grupların ya da bu gruplara dahil bireylerin kültürleşme stratejilerinin oluşumu ve kültürlerarası ilişkilere ne şekilde dahil olacakları konusunda özgür iradeleri ile karar verdikleri varsayılmaktadır, ancak bu başat grubun güçlü konumu nedeniyle her zaman mümkün olmamaktadır. Başat grup, başat olmayan gruplar için asimilasyon stratejisini desteklediğinde bu yönelim “*Erime Potası*” olarak isimlendirilmektedir. Başat grup başat olmayan gruplar açısından separasyon stratejisini tercih ettiğinde ve grupları buna zorladığı koşulda ise bu yönelim “*Segregasyon/Ayrılma*” olarak adlandırılmaktadır. Azınlık grupların marjinalleşmeleri bir strateji olarak başat grup tarafından dayatılıyorsa bu yönelim “*Dışlama*” olarak isimlendirilmektedir (Berry, 2001). Son olarak kültürel çeşitlilik başat grubun tümünde destekleniyorsa, bu durum karşılıklı uyum stratejisini temsil eden “*Çokkültürlülük*” olarak adlandırılmaktadır (Berry, 1984; 2001).

Başat grupların, kültürel çeşitliliğe ilişkin tutumları değişmekle birlikte (Berry ve Kalin, 1995; Bourhis, 1994; Kalin ve Berry, 1994) aynı göçmen grubuna yönelik kültürleşme beklentileri, içinde bulunulan demografik, ekonomik ve politik koşullara bağlı olarak da değişebilmektedir (Bourhis, Moise, Perreault ve Senecal, 1997). Örneğin Kanada’da ana dili İngilizce ve Fransızca olan başat grup üyelerinin çokkültürlülük ideolojilerinin karşılaştırıldığı çalışmada, İngiliz başat grup üyelerinin, Quebec’te yaşayan Fransız çoğunluğa kıyasla çokkültürlülük ideolojisini daha fazla destekledikleri görülmüştür. Moghaddam ve Taylor (1987) ise göçmenlerin kültürleşme yönelimlerinin, kendilerini başat grup tarafından ne ölçüde kabul edilmiş olarak hissettikleri ve başat grup üyelerinden kendilerine yönelik ne düzeyde ayrımcılık hissettikleriyle yakından ilişkili olduğunu

ifade etmişlerdir. Horenczyk (1996) kişisel tercihlere çok kısıtlı bir biçimde imkan tanındığında, göçmenlerin de strateji tercihlerinde birtakım engeller algılayabileceğini, ulusal politikalarla kişisel tercihlerin sınırlandırılmasının, kültürleşme stresine neden olduğunu ortaya koymuştur (Diğer araştırma örnekleri için bkz. Jasinskaja-Lahti, Liebkind ve Perhoniemi, 2007; Neto, 2002).

Bourhis ve arkadaşları (1997) göçmen ve başat grup üyelerinin, çok-kültürlü bir ortam içindeki ilişkilerini biraraya getiren ortak bir teorik çerçeve geliştirmek amacıyla “Etkileşimli Kültürleşme Modeli”ni geliştirmişlerdir. Bu modelde, göçmenlerin başat toplum içinde kullandıkları kültürleşme yönelimleri; başat toplumun belirli göçmen gruplarına yönelik kültürleşme beklentileri ve göçmenler ile başat toplumun kültürleşme yönelimlerinin sonucunda ortaya çıkan kişilerarası ya da gruplararası ilişkiler bir arada ele alınmaktadır. Bu modelde Berry ve arkadaşlarının (1989) tanımladığı dört kültürleşme stratejisine yani *Bütünleşme*, *Asimilasyon*, *Ayrılma*, *Marjinalleşmeye* beşinci bir strateji olarak “*Bireycilik*” eklenmiştir. Bu strateji, ırk, renk ya da inançlara dayalı tutumlardan ziyade kişisel değerlendirmelere vurgu yapan bir yönelim olarak tanımlanmıştır (Bourhis ve ark., 1997).

Etkileşimli kültürleşme modelinde başat toplum üyelerinin göçmenlerin kültürleşmelerine ilişkin beklentileri altı farklı biçimde ortaya çıkmaktadır: Göçmenleri olumlu karşılayan ve onları buyur eden üç strateji; “bireycilik, bütünleşmeci ve dönüşümlü-bütünleşmeci” ile göçmenleri inkar eden ve onları görmezlikten gelen üç strateji: “asimilasyoncu, ayrımcı ve dışlayıcı” (Bourhis ve Montreuil, 2013). Yazarların başat grup üyelerinin bu yukarıda sözü edilen yönelimlerini ölçmek amacıyla geliştirdikleri “Ev Sahibi Topluluğun Kültürleşme Ölçeği” farklı kültürel ve dilsel bağlamlarda kullanılmış (örn., Barrette, Bourhis, Personnaz ve Personnaz, 2004; Safdar, Dupuis, Lewis, El-Geledi ve Bourhis, 2008) ve geçerli olduğu ortaya konmuştur. Öte yandan başat toplumun yönelimlerinin, göçmen grubun etnokültürel arka planına ve milliyetine bağlı olarak gösterdiği farklılıkları inceleyen Montreuil ve Bourhis (2001), etnik, kültürel, dilsel ya da dinsel benzerlikler veya farklılıklar temelinde “değer verilen” ve “değer verilmeyen” göçmen gruplarına yönelik tutumların farklılaştığını ifade etmişlerdir. Yazarlar Kanada’nın Quebec bölgesinde yaşayan, anadili Fransızca üniversite öğrencilerinin, ev sahibi topluluk olarak Fransa’dan gelen göçmenlerle ilişkin, bütünleşmeci ve bireycilik yönelimlerinin daha yüksek olduğunu; Haiti’den gelen göçmenlere ilişkin ise asimilasyoncu, ayrımcı ve dışlayıcı eğilimlerinin daha yüksek olduğunu ortaya koymuşlardır (Montreuil ve Bourhis, 2001; ayrıca bkz. Montreuil ve Bourhis, 2004).

Bourhis ve arkadaşlarının (Bourhis ve ark., 1997; Bourhis, Montreuil, Barette ve Montrauli, 2009; Bourhis ve Montreuil, 2013) göçmen grupların ve başat grup üyelerinin bu yukarıda sözü edilen farklı kültürel yönelimlerini tek bir kavramsal çerçevede birleştirdikleri teorik modele göre göçmen ve başat toplum üyelerinin yönelimlerinin birbiriyle uyumlu veya uyumsuz olmaları durumunda farklı ilişki sonuçları ortaya çıkmaktadır. Sosyal psikolojik düzeyde bu ilişki sonuçları, göçmen gruplar ve başat toplum üyelerinin kültürlerarası etkileşimlerini, farklı etnik gruplar arasındaki tutumları ve stereotipleri, kültürelleşme stresini ve göçmenlerle başat grup arasında mülk edinme, iş, eğitim, hukuk ve güvenlik gibi alanlarda yaşanan ayrımcı tutumları içermektedir (Bourhis ve Montreuil, 2013).

Bu ilişki sonuçları, göçmen gruplar ve başat toplumun yönelimlerinin uyumlu ya da uyumsuz olmasına bağlı olarak şu şekilde sınıflandırılmaktadır: Uzlaşım-sal, Problematik ve Çatışmalı. Bu farklı ilişki sonuçları birbirinden ayrı kategoriler olmamakla birlikte, bir uça uzlaşım-sal ilişkinin, diğer uça çatışmalı ilişkinin ve orta noktada problematik ilişkilerin yer aldığı tek bir süreklilik üzerinde ortaya çıkmaktadır (Bourhis ve Montreuil, 2013; Bourhis ve ark., 1997). Almanya'daki göçmen grupların ve başat topluluğun kültürelleşme yönelimlerini etkileşimli kültürelleşme modeli çerçevesinde değerlendiren Zick ve arkadaşları (2001) grupların kültürelleşme yönelimleri arasındaki uyumsuzluğa dayanarak iki grup arasındaki etkileşimin problematik olarak nitelendirilebileceğini ifade etmişlerdir. Başat grup asimilasyoncu bir tutuma sahipken, azınlıkların bütünüleşmeci bir ideolojiye sahip olduğunu dile getiren yazarlar, sosyal anlamda barışçıl bir ortamın sağlanabilmesi için bu bakış açılarının uyumlu hale getirilmesi gerektiğine dikkat çekmişlerdir.

Kültürlerarası psikoloji alanında gerçekleştirilen kültürelleşme çalışmaları, göçmenlerin kültürel uyumlarındaki değişimler (Schmitz, 1995; van Oudenhoven ve Eisses, 1998) ve kültürelleşmenin yarattığı stres düzeyiyle ilişki olarak farklı kültürelleşme stratejileri (Berry ve ark., 1987; Sands ve Berry, 1993; Schmitz, 1994; Van-Selm, Sam ve van Oudenhoven, 1997; Ward ve Kennedy, 1993; 1994) üzerinde dururken, sosyal psikoloji alanındaki gruplararası karşılaştırmalara dayanan çalışmalarda başat grubun göçmen gruplarına ilişkin tutumları (örn., Kosic ve Phalet, 2006; Rodriguez, Zagefka, Navas ve Cuadrado, 2013; Safdar ve ark., 2008; van Acker ve Vanbeselaere, 2012) vurgulanmaktadır. Kültürelleşme süreci ve gruplararası ilişkilerin hem azınlık hem de başat grup üyelerinin karşılıklı beklentileri ve etkileşimlerine dayalı olduğu bilinse de, bunların karşılaştırmalı olarak değerlendirildiği çalışmaların az sayıda olduğu görülmektedir (örn., Arends-Toth ve van de Vijver, 2003; Nesdale ve Mak, 2000; Phalet, van Lotringen

ve Entzinger, 2000; Piontkowski, Florack, Hoelker ve Obrzalek, 2000; Piontkowski, Rohmann ve Florack, 2002; van Oudenhoven, Prins ve Buunk, 1998; Verkuyten ve Thijs, 2002; Taylor ve Lambert, 1996; Zick ve ark., 2001).

Kültürlerarası ve sosyal psikoloji alanında göç edilen yerin mekansal özellikleri, göçmenlerin uyum süreçlerinde önemi vurgulansa da pek az çalışmada (örn., Arends-Toth ve van de Vijver, 2003; Göksen ve Cemalcılar, 2010; Gui ve ark., 2012; Qian, Zhu ve Liu, 2011), temel değişkenlerden biri olarak değerlendirilmiştir. Arends-Toth ve van de Vijver (2003) ile Zick ve arkadaşlarının (2001) çalışmalarında fiziksel yaşam alanlarının başat grup üyeleri ve göçmenler için farklı anlamlar taşıdığı görülmüştür. Arends-Toth ve van de Vijver'in çalışmasında Türk Hollandalı göçmenlerin özel alanda ayrılma stratejisini, kamusal alanlarda ise bütünleşme stratejisini kullandıkları; Hollandalı başat topluluğun ise tüm yaşam alanlarında göçmenler için asimilasyoncu bir yönelimi tercih ettiği görülmüştür. Başat grup için özel alan ve kamusal alan kültürü aynı anlama gelmektedir.

Azınlık grupları için özel alanın, baskın toplumdan sosyal ve kültürel açıdan farklı bir alt sistemin parçası olabileceğini öne süren yazarlar, bu anlamda özel alanın azınlıklara, başat topluma uyum geliştirmeksizin kültürel sürekliliği sağlamak için bir imkan sağladığını ifade etmişlerdir. Bu bulgu literatürdeki diğer sonuçlarla da (Arends-Toth ve van de Vijver, 2004; Quarasse ve van de Vijver, 2005; Zick ve ark., 2001) tutarlıdır. Türkiye'de kırdan kente göçün, göçmen ailelerin çocuklarının okul bırakma oranları üzerindeki etkilerini sosyal sermaye teorisinden hareketle inceleyen bir çalışmada ise, göçmenlerin kentte yerleştikleri bölgenin ve içine dahil oldukları topluluğun göç sürecinin anlaşılmasında önemli olduğu vurgulanmıştır (Göksen ve Cemalcılar, 2010). Göç edilen yerin mekansal yapı ve özelliklerinin yarattığı ve göçmenler açısından oluşturduğu değişim, göç araştırmalarında genellikle ihmal edilmiş, bu konu daha çok bir sonraki bölümde örneklerini vereceğimiz Çevre Psikolojisi alanında yapılan çalışmalarda ele alınmıştır.

Yer Kimliği

İnsanlar yaşadıkları mekanları, fiziksel bir gerçekliği algılamamın ötesinde, hissetmekte, onlara bağlanmakta ve kendilik duygularını birtakım mekansal değişkenler üzerinden tanımlamaktadır. Mekandan bağımsız bir kimlik düşünülemediği gibi, kimliksiz bir mekan da düşünülemez. İnsanlar yaşadıkları mekanlarla ilişki kurmakta, onlara anlamlar atfetmekte ve içinde buldukları bu yaşamsal çevre aracılığıyla kimliklerini oluşturmaktadır.

İnsan ve mekan arasında yaşanan bu, tanıma, anlamlandırma ve kimlik yaratma sürecine “yer kimliği”¹ adını veren Proshansky (1978) olguyu; “insanın doğal ve yapılandırılmış çevreyle, fiziksel dünyayla ve başka insanlarla ilişkilerinde tercihleri, beklentileri, duyguları, değerleri ve inançları tarafından belirlenen, yerin ve kişinin kimliğini yapısında birleştiren karmaşık bir örüntü” olarak tanımlamaktadır. İnsanın kendilik duygusu yalnızca diğerleriyle olan ilişkilerinden hareketle ifade edilmemekte, aynı zamanda kişinin günlük yaşamını tanımlayan çok sayıda fiziksel ortam tarafından da yapılandırılmaktadır (Proshansky, 1978; Proshansky, Fabian ve Kaminoff, 1983). Yerin önemi konusunda Proshansky ve arkadaşları (1983) ile aynı fikirde olan Twigger-Ross ve Uzzell (1996) ise yerin yalnızca “kimliğin ayrı bir yapısı” olmadığını, “kimliğin tüm görünüşlerinin yerle ilişkili olduğunu” öne sürmüştür. Korpela (1989), Proshansky’nin tanımını teorik bir kaynak olarak kullanmasına karşın yer kimliğine ilişkin daha sınırlı bir tanımla tercih etmiş; yer kimliğini, “bireylerin çevrelerini düzenlemedeki girişimleri sonucunda açığa çıkan psikolojik bir yapı” olarak tanımlamıştır. Çevresel kullanımla ilgili pratikleri sonucunda, insanların kendilik duygularını yaratabileceklerini, bunu güçlendirebileceklerini ve kendilerini diğerlerine açıklayabileceklerini iddia etmektedir. Yazara göre bu psikolojik yapının merkezinde “ait olma” yatmaktadır, yere aitlik-ait olma yer kimliğinin tek bir yönü değildir ancak, gerekli temel ögesidir. Ryden ise (1993, s. 76) yer ve kimlik arasındaki ilişkiyi şu sözlerle iyi bir biçimde vurgulamaktadır; “yerle olan derin etkileşim boyunca, insanlar kendilerini o yerin kavramlarıyla, o yere göre tanımlamaya başlayabilir, bu durum daha da genişletilirse, insanlar, çevrelerini saran ortam olmaksızın, gerçekten kim olduklarını ifade edemez hale gelebilir” (akt. Stedman, 2002).

Sosyal deneyimler için anlamlı ve tutarlı bilgiler sağlayan yer dinamiklerinin, sosyal psikoloji disiplini içerisinde büyük ölçüde göz ardı edilmiş olduğu ve kimlik oluşumunun merkezi yönlerine kıyasla (aile tarihi, cinsiyet rolleri, etnik angajmanlar ve sınırlandırılmış bir çerçevedeki sosyal ilişkiler gibi) geri planda kaldıkları söylenebilir (Canter, 1986; Fried, 2000; Göregenli, 2013). Ancak birçok sosyal psikoloji kavramı, yer kavramlarıyla ilişkilidir (Hopkins ve Dixon, 2006).

Yer kavramının sosyal psikoloji açısından önemini vurgulayan Dixon ve Durrheim (2000) çevre psikolojisinde “kimim ben” sorusunun “neredeyim ben” sorusu ile yakından ilişkilendirildiğini ve yer kimliği konusu-

nun da bu nedenle alt disiplinler olan sosyal ve çevre psikolojisinin ortak bir noktada buluşabileceği verimli bir çalışma alanı olarak görülebileceğini öne sürmektedirler. Yer kimliğinin sosyal ilişkileri de içinde barındırdığını ifade eden Low ve Altman (1992) birçok yazarın yere olan bağlılığı diğer insanlara örneğin aile, arkadaşlar, topluluk ve kültüre dayandırdığı araştırmaların da bulunduğunu ve böylelikle de sosyal ilişkilerin bağlılık sürecinde yerin kendisiyle eşit önemde veya ondan daha önemli olabileceğini belirtmektedir. Riley de (1992) bağlılığın yalnızca fiziksel varlık (*entity*) olan yerlere değil, sıklıkla diğer insanlarla kurulan ilişkiler aracılığıyla oluşan anlamlara ve deneyimlere dayandığını belirtmektedir. Yer kimliği konusunda önemli çalışmaları olan Tuan (1977) ise yeri; kişinin deneyimine, sosyal ilişkilerine, düşüncelerine dayanan anlamın merkezi olarak kavramsallaştırmaktadır. Yerin sosyal, kültürel, biyolojik tanımları yapılarak kişinin yer kimliği inşa edilmektedir (Dixon ve Durrheim, 2000). Nitekim anlamı olan yerler, sosyal bir bağlamda ve sosyal ilişkiler boyunca meydana gelmektedir, coğrafi olarak yerleşiklerdir ve aynı zamanda sosyal, ekonomik, kültürel çevreleriyle ilişkilidirler ve insanlara bir “yer duygusu, özel bir alansal kimlik” kazandırır (Gustafson, 2001).

Fried (2000) yere bireysel bağlılık sürecinin çocukluk deneyimlerinin bir ürünü olarak ortaya çıktığını belirtmiştir. Yazara göre birbirini gelişimsel olarak izleyen bağlılık evreleri doğrultusunda çocuk, öncelikle aile içinde anne ve babasına kişisel bağlılık duyar, bu bağlılık olgunlaşma ve yaşanan ortama alışmayla birlikte akrabalara ve komşulara olan bağlılık olarak gelişir ve komşular, büyümekte olan bir çocuk için, “topluluğun mekansal sınırları” anlamına gelir. Bu sosyo-mekansal yakın ilişkiler içerisinde, iç ve dış arasında, tanıdık olan ile yabancı olan arasında karşılaştırmalar yapılmaya başlanır ve bunların sonucunda iç dünyada “ev” duygusu, dış dünyada ise “tehlike” duygusu yaşanabilir. Bu sosyal ve fiziksel etkileşimlerin duygusal yapısı, sosyo-kültürel bir çerçeve içinde erimiş olan katı bir grup kimliğine öncülük eder. İç grup olarak görülen yerler evde olma duygusunun yaşandığı, “aile” hissinin yaşandığı yerler olarak sembolize edilir. Zamanla yerler birer yerel alan olarak farklılaşır ve belirli rollerin yerine getirildiği alanlara dönüşürler (Fried, 2000).

Fried’a (2000) göre yere ve topluluğa bağlılık, bireyin sosyal ilişkileri içerisinde köklenmektedir ve birçok insan, topluluk bağlılıkları içerisindeki sürekliliğe ihtiyaç duymaktadır. Bu bakış açısına benzer biçimde Bonnes ve Secchiaroli de (1995) yer kimliğinin, insan-

¹ Yer kimliği kavramı çevre psikolojisi literatüründe sıklıkla “yere bağlılık” kavramıyla birlikte kullanılmakta, bu kavramlar arasında genellikle operasyonel bir farklılaştırma yapılmamaktadır (bkz. Patterson ve Williams, 2005).

ların farklı çevreler arasında tanıdık olanla tanıdık olmayanı, yeni ve eskiyi, bilinenle algılananı ayırt etmelerini sağlayan bilişsel bir referans noktası görevi gördüğünü ifade etmişlerdir. Bu anlamda insanlar yaşam çevreleri değişse de kendilik duygularına ilişkin bir süreklilik duygusu yaşarlar ve böylelikle yer kimliği duygusu, içinde bulunulan ortamın nasıl bir yer olduğu, ne tür davranışlar gerektirdiği ve bu ortamda neler meydana gelebileceği hakkında bilgiler sağlayan bilişsel sistemler sonucunda bir “anlamlar” merkezi haline gelmektedir. Anlamli çevreler, yalnızca insanların o çevrede hangi davranışları sergileyebileceklerini belirtmekle kalmayarak, aynı zamanda kişi ve fiziksel çevre arasındaki sembolik ve duygusal ilişkileri de göstermektedir (Bonnes ve Secchiaroli, 1995).

Gustafson’ın (2001) çeşitli tipteki yerlerin insanlar için ne anlam ifade ettiğini ve yerleri anlamlı hale getiren sebeplerin neler olduğunu araştırmak amacıyla gerçekleştirdiği çalışmasında yere atfedilen anlamların sıklıkla “kendilik duygusu, diğerleri ve çevre” arasındaki ilişkide yer aldığı görülmüştür. Yazar elde ettiği bu anlamlardan hareketle, üç kutuplu üçgen bir model oluşturmuştur. Yere atfedilen anlamları bu üç kutuplu model çerçevesinde inceleyen yazar, yerin anlamlandırılması sürecinde bazı öncelikli boyutların ortaya çıktığını görmüştür ve bu boyutları “ayırt etme, değer biçme, süreklilik ve değişim” olarak isimlendirmiştir.

Yere bağlılık, yer kimliği, yerin anlamlarının oluşmasındaki kültürel ve mimari veya fiziksel arka planın önemini vurgulayan ve kültürleşmenin, kültürel ve mekansal bütünleşme süreci olduğuna örnek teşkil eden araştırmalar oldukça azdır. Aşağıda birkaç örnek sunulmuştur.

Amerika’ya zorunlu göç eden gruplarla göç öncesinde ve sonrasında görüşmeler yapan Fried (1982), zorunlu göçlerin bir yerdeki yaşama sürekliliğini bozduğunu ve insanların topluluk duygularını yitirmelerine sebep olduğunu dile getirmiştir. Kaliforniya Westmister’daki “Küçük Saygon” azınlık yerleşimindeki Vietnam asıllı göçmenlerin, yaşadıkları yere verdikleri fiziksel, sosyal, sembolik ve duygusal anlamları inceleyen Mazumdar, Mazumdar, Docuyanan ve McLaughlin (2000) ise, araştırmalarında etnik yerleşimin mimari unsurlar, sosyal ilişkiler ve kamusal ritüeller bağlamında nasıl kurulduğunu incelemiştir. Etnik yerleşimin, göçmenlerin yer kimliğinin oluşum sürecinde önemli bir etkisi olduğunu, göçmenlerin buldukları yeni yeri benimserken ve dönüştürürken eş zamanlı olarak geride bıraktıkları yerle de ilişkilerini sürdürdükleri sonucuna varmışlardır. Vietnam’a özgü tanıdık, mimari ve kültürel figürler “yerin Vietnamlılığı duygusunu” yaratmaktadır. Yazarlar mimari ve kentsel tasarımın göçmenler açısından yeni yerleştikleri bölgelerde oluşturdukları yer kimliğinin iki açıdan önemli birer ögesi olduğunu vurgulamaktadırlar:

Miras alınan kültüre özgü öğeleri unutmamak ve kültürel anlamları yeniden inşa etmek.

Yakın zamanlı bir diğer araştırmada ise Boğaç (2009) 1974’te Türkler ve Rumlar arasında yaşanan Kıbrıs Savaşı sonrasında bölgenin güney kısmından kuzeyine zorla göç ettirilen Türk kökenli Kıbrıslıların, göç sonrasındaki yeni yerleşim çevrelerine bağlılık düzeylerini incelemiştir. Yazar, savaşın ve zorla göç ettirilmelerinin üzerinden uzun yıllar geçmiş olmasına karşın, bu kişilerin hala terk ettikleri Paphos şehrindeki evlerini, “asıl evleri” olarak gördüklerini; yeni yerleştikleri evlere ise hala “burası benim evim” şeklinde bir aidiyet hissiyle yaklaşmadıklarını ortaya koymuştur. Bu kişiler çocukluk yaşantılarının geçtiği Paphos’u ve oradaki evlerini, “gerçekten ait oldukları yer” olarak görmektedir. Bir önceki sakinlerinin (Rum kökenliler) gönülsüzce ve birçok kişisel eşyalarını da geride bırakarak terk ettikleri evlere yerleşmek zorunda kalan Türklerin, hem evlerine hem de yaşadıkları mahalleye aidiyet duyguları düşük olmakla birlikte, bu yeni yerleşim yerlerinde ve evlerinde sadece hayatta kalabilmek için yaşamayı sürdürdükleri görülmüştür. Göç eden katılımcıların yeni yerleşim yerlerinde dünyaya getirdikleri çocuklar, bir diğer deyişle genç kuşak ise evlerine ve yaşadıkları mahalleye ailelerine kıyasla daha bağlıdır. Ancak bu kuşağın da ailelerine benzer biçimde gelecekte bu yaşam alanlarında yaşama isteklerinin düşük olduğu görülmüştür.

Uluslararası göç bağlamında Türkiye kökenli göçmenlerin entegrasyon süreçleri ile ilgili gerçekleştirilen çalışmalara bakıldığında da, göç edilen yerle kurulan ilişkinin hem yeni kültürle hem de yeni mekanla iç içe yaşanan bir süreç olduğu görülmektedir. Örneğin bir çalışmada, “Batı’da yaşayan Müslüman göçmenlerin bir kısmının toplumsal hareketlilik anlamında ilerleme kaydederken, diğer kısmının yoksulluk ve dışlanmışlık yazgısıyla varlıklarını sürdürdükleri; Kreuzberg (Berlin), Keupstrasse (Köln), Villier le Bel (Paris) gibi Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerlerde kolaylıkla rastlanabilecek işsiz yığınların, gerçek anlamda dezavantajlı konumda oldukları” bildirilmiştir (Kaya, 2008, s. 53). Fransa’da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin kültürel uyum pratiklerini, Fransa’nın Cumhuriyetçi entegrasyon politikaları çerçevesinde inceleyen Kaya (2008) “şehrin kenar mahallelerindeki Müslümanların, yalıtılmış okullara devam ettiklerini, kendi camilerinde ibadet ettiklerini, kendi yalıtılmış dükkanlarından alışveriş ettiklerini ve kendi marjinal ekonomilerini oluşturduklarını” ifade etmiştir (s. 53). Yazara göre geçmiş dönemde Paris’te yaşanan banliyö eylemleri de, göçmenlerin ve Müslüman gençlerin işsizlik, yoksulluk, eğitimsizlik, eşitsizlik, ırkçılık, yabancı düşmanlığı, asimilasyon, yalnızlık, yalıtılmışlık ve dışlanmışlık karşısındaki tepkilerinin bir ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır.

Türkiye’ye kesin dönüş yapmış ve halen Fransa’da

yaşamakta olan göçmen Türk kadınları ile göç sonrası deneyimleri hakkında görüşen Akyol'a göre (2008) ise "yabancı dil bilgisi olmadığı için güçsüz konumda kalan kadınların, sosyal hayatlarını anadilleri üzerinden kurabildikleri ilişkilerle sınırlamak zorunda kalmışlardır" (s. 231). Fransa'da yaşayan Türkiye kökenli göçmenlerin siyasi katılımlarını ve temsilyetlerini inceleyen Petek (2008) benzer biçimde "pek çok sayıda Türkün, özellikle de kadınların, oturduğu yerin belediye başkanının adını veya siyasi aidiyetini bilmediklerini, buna karşın, çanak antenleri sayesinde Türkiye'de geldikleri bölgenin yerel seçimleri hakkında yorum yapabildiklerini belirtmiştir" (s. 88).

Çin'de kent ve kırsal alanların iki farklı kültürü temsil ettiği fikrinden hareketle, kırsal alanlardan kente mevsimlik işçi olarak göç edenlerin kent içi yeni kültürel bağlam ve yerle ilişkilerini inceleyen Gui ve arkadaşları (2012), bu çalışmada kent kimliğini göçmen işçilerin yeni kent çevresine aşına olma ve kente ait hissetmek için bir tür angajman duygusu geliştirme sürecinin bir sonucu olarak tanımlamaktadır. Göçmen katılımcıların, kentle kurdukları sosyal ve mekansal ilişkiler yüzeysel-leştiğçe (kenti tanıma ya da kenti bilme boyutları gibi) entegrasyon ve asimilasyon stratejilerini daha fazla benimzedikleri görmüşlerdir. Buna karşılık, katılımcılar kendilerini kentin bir parçası olarak hissettikçe, kent yaşamına ilişkin entegrasyon ve asimilasyon tercihi düşmektedir. Çelişik gibi görünen bu bulgular, göçmenlerin kentsel mekan kullanımları arttıkça, başat grup üyeleriyle daha sık temas ettiklerini ve bu bireyler ve gruplararası ilişkilerden edinilen deneyimlerin olumlu veya olumsuz olmasına bağlı olarak, kent kültürüne ilişkin strateji tercihlerinin de değiştiğini göstermektedir. Bu çalışmada kentte yaşayan farklı kültürel gruplara ilişkin deneyimler ve algıların olumsuz olması, başat kültüre uyum düzeyinin düşmesine neden olmaktadır. Bu çalışmanın önemli bir diğer teorik çıktısı ise entegrasyonun daha çok sosyal kimlik aidiyeti, asimilasyonun ise yere aidiyet düzeyi ile daha yakından ilişkili olduğu önermesidir. Bu çalışmada yazar kent kimliği kavramını kullanarak, kent kimliğini, sosyal kimlik ve yer kimliğinin birlikte oluşturduğunu vurgulamıştır. Çalışmada, entegrasyon stratejisinin, hem sosyal kimlik hem de yer kimliği açısından düşünüldüğünde kendilik değerinin ve yaşam doyumunun yüksek olmasında en etkili strateji olduğu görülmüştür. Entegrasyon stratejisi diğer stratejilere kıyasla göçmenlerin iyi olma halini daha olumlu yönde etkilemektedir. Bu bulgu uluslararası göçmenlerle ilgili bulgularla (örn., Pham ve Harris, 2001) tutarlıdır ve entegrasyon stratejisinin kültürlenmiş bireylerin iyi olmalarına hizmet ettiğine ilişkin genellemeyi desteklemektedir.

Göçmenlerin kendilerini kentin bir parçası hissetmesi bazen kentin bütünüyle olmasa da herhangi bir bölümüyle ilişki kurabilmeleriyle de mümkün olmakta-

dır. Bu konuda örnek bir araştırmada, kırdan kente göç edenlerin kent içindeki farklı ölçekteki mekansal birimlere ilişkin atfettikleri anlamların nasıl ilişkilendiğini inceleyen Qian ve arkadaşları (2011) Çin'in, üçüncü büyük kenti olan ve şehir nüfusunun yarısına yakınının kır kökenli göçmen olduğu Guangzhou şehrinde gerçekleştirdikleri araştırmada, göçmenlerin kültür merkezine aidiyet duygusu geliştirmeleri yoluyla kente de ait hissettiklerini göstermiştir. Kültür merkezine duyulan bağlılık, kente ilişkin yer duygusu geliştirmede itici bir güç rolü oynamaktadır. Yazarlara göre, yere atfedilen anlamlar bu yerlerin işlevsel özellikleriyle yakından ilişkilidir. Göçmenler için kültür merkezine kurulan ilişki, onların kendilerini gerçekleştirme ve sosyalleşme ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Kente kıyasla çok daha küçük ölçekli olan bu mekan, göçmenlerin yeri, sosyal dünyayı ve ilişkileri kişiselleştirerek yaşamalarına olanak sağlamaktadır. Kültür merkezine ilişkin deneyimler yoluyla göçmenler, daha büyük ölçekli olan kentin, "güvenlik, konfor ve entegrasyonun mekanı olan kent" olarak temsil edilmesini sağlamaktadır.

Mekanla İlişkinin Politik Doğası

"Kimlik, başka gruplarla ilişki içinde kurulmakta, diğerleriyle olan benzerlikler ve karşıtlıklar doğrultusunda mekansal pratikler, farklılığın oluşturulmasında temel bir rol oynamaktadır. Bu anlamda kimliğin oluşumu, insanların kendi özelliklerini başkalarından ayıran sınırların yeniden belirlenmesi, kendi konumlarına ilişkin haritaların yeniden çizilmesi sürecini ifade etmektedir" (Işık, 1994, s. 27). Kimlikler, insanların nerede olmayı istediklerini ve diğerlerinin nerede olmasına ilişkin isteklerini etkilemektedir (Reicher, Hopkins ve Harrison, 2006) ve bu anlamda, çoğu sosyal kimlik yapısının, mekansal bir boyutu bulunmaktadır (Hopkins ve Dixon, 2006). Bu konuda örnek olarak Hopkins ve Dixon (2006) ulusal kimliklerin tipik olarak mekansallaşmış olduklarını ve ulusal sınırlarla bu mekansallıkların yeniden üretildiğini belirtmektedirler. Bununla birlikte dini kimlikler de mekanın dinleştirilmesini içermektedir ve "dini ritüeller; törenler, hac, arınma" gibi birtakım mekansallaştırılmış pratiklerle yeniden üretilmektedirler.

Işık'a göre (1994) "mekan, kimlikler arasındaki farklılıkların, oluşmasında, görünürliğinde ve gizlenmesinde rol oynayacağı gibi, açığa çıkarıcı bir rol de oynayabilir, dolayısıyla bu süreç toplumsal ve mekansaldır" (s. 28). Bondi'ye (1993) göre kimlik politikaları insanların kendilik duygularını diğerleriyle ve çevresini saran dünyayla ilişki kurarak oluşturması ve ifade etmesidir. Bu, kimliğin akışkan ve yumuşak bir yapısının olduğunu ifade eder ve kendilik duygumuzun yalnızca zamanla değil, içinde bulunulan ortam ve yerlere bağlı olarak da değiştiğine işaret eder. Kimlik politikaları

çalışmaları, kimliğin dünyayla olan etkileşim ve diğerlerinden aldığımız mesajlarla şekillendiğini açık hale getirmektedir. Tam tersi de söylenebilir; insanların yerle kurdukları ilişki kim olduklarından ve bu kimliğin tüm politik görünüşlerinden etkilenmektedir (akt. Manzo, 2003).

Kendilik duygusunun anlaşılması ancak, kimliğin tanımlandığı mekanlara karşı duyulan derin duygusal ilişkilerin politik doğası kavranarak mümkün olabilir (Manzo, 2003). Bu politik yönler, insanların sahip oldukları hak ve özgürlükleri, nereyi “evleri” gibi gördüklerini, nereye ait olduklarını ve olmadıklarını, nereye gidebileceklerini, nereye gitmekten kaçınmaları gerektiğini belirlemektedir. Yer ve mekan, insanların günlük yaşamlarındaki her sosyal etkileşimi etkilemektedir; nereye dahil olabileceklerini, kamusal mekanlarda kimlerin dahil edilip kimlerin dışarıda bırakılacağını, insanların birbirlerine nasıl davranması gerektiğini belirlemektedir (Hopkins ve Dixon, 2006).

Dixon ve Durrheim’a göre, (2000) insanların yerlerle kurdukları duygusal ilişkileri daha iyi anlamak, o ilişkilerin geliştiği bağlamın politik yönlerini dikkate almayı gerektirmektedir. Bu bakış açısı doğrultusunda kimlik ve yer arasındaki ilişkiyi sosyal, tarihi ve politik bir düzlemde konumlayan yaklaşımlar önem taşımaktadır.

İç Göç ve Kente Uyum: Türkiye’den Örnekler

Türkiye’de, büyük insan gruplarının ülke içinde daha iyi yaşam koşullarının olduğu büyük şehirlere göç etmeleri anlamında, modern dönem göçler denilebilecek, 1950’li yıllardan bu yana yaşanan iç göç sürecinin, çeşitli nedenleri olmakla birlikte genellikle ekonomik ve siyasi koşullardan kaynaklandığı söylenebilir. Türkiye’de göç olgusu 1960’lı yıllardan itibaren ağırlıklı olarak çalışılmaya başlanmıştır. Ülkedeki tarihi ve siyasi gelişmelere de paralel olarak özellikle de zorunlu göç konusunda gerçekleştirilen çalışmaların 2000’li yıllarda yoğunluk kazandığı söylenebilir. Zorla yerinden edilme sürecinin önemli oranda kırsal yerleşim alanlarını etkilediği göz önünde bulundurulduğunda, sosyoloji ve siyaset bilimi alanlarda gerçekleştirilen çalışmalarda kırdan-kente göç ve zorunlu göç olgularının çoğu zaman bir arada ele alındığı görülmektedir.

Son 15 yıllık dönemde Türkiye’nin farklı şehirlerinde gerçekleştirilen bu çalışmalara bakıldığında ağırlıklı olarak Sivil Toplum Örgütleri öncülüğünde yürütülen çalışmalar (Çağlayan, Özar ve Doğan, 2011; Diyarbakır Kalkınma Merkezi, 2006; 2010; Güvenç, Teselli ve Barut, 2011; TESEV Ülke İçinde Yerinden Edilme Araştırma ve İzleme Grubu, 2008; Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği -TMMOB, 1998; 2004) ile Sosyoloji ve Siyaset Bilimi alanlarında gerçekleştirilen çalışmaların (Kaya ve ark., 2009; Keser, 2011; Işık ve Pınar-

cıoğlu, 2002; Saraçoğlu, 2011; Tezcan, 2008; Tümtaş, 2007) yer aldığı görülmektedir. Bu çalışmaların büyük bir çoğunluğu Türkiye’de zorunlu göçe maruz kalmış insanların göç öncesi ve göç sonrasında yaşadıkları sosyal, ekonomik, kültürel sorunları ve uğradıkları temel insan hakkı ihlallerini ortaya çıkarmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmaların yanı sıra zorunlu göç sonrasında kadınların, kız çocuklarının ve gençlerin deneyimlerini özel olarak inceleyen çalışmalar da (Arı, 2010; Mutlu, 2009; Ünverdi, 2002) bulunmaktadır.

Sosyoloji ve siyaset bilimi yaklaşımlarıyla yapılan çalışmalarda göç sürecinde sosyal ve mekansal değişkenlerin sıklıkla vurgulandığı görülmektedir. Farklı şehirlerde farklı kültürel bağlamlarda gerçekleştirilen bu araştırma sonuçlarında ortak olarak nitelendirilebilecek temel bulgulardan birisi, kırsal alanlardan kentsel alanlara ekonomik ya da siyasi nedenlerle göç edenlerin, çoğunlukla kent merkezinden uzak yerleşim alanlarında yaşadıklarına ilişkindir. Göç öncesinde geçimini daha çok tarım ve hayvancılıkla sağlayan göçmenler göç ettikleri kentte çoğunlukla kentin çeperlerinde yer alan gecekondu tipi yapılarla yaşamaya başlamaktadırlar. Kent içindeki yerleşim yerlerinin fiziksel olarak kent merkezinden uzak olması, genel olarak bu göçmen gruplarının kent merkezi ile ilişkisinin zayıf olduğunu göstermektedir (Kaya ve ark., 2009). Diyarbakır Kalkınma Merkezi’nin raporuna göre, Diyarbakır’a yerleşen zorunlu göç mağdurlarının büyük bir çoğunluğu kent ile ilişkiyi geçmekten ve yeni modern bağlar kurmaktan korkmaktadırlar. Bu nedenle sorunlarını geleneksel yollar ve kurumlarla (ağalık, şeyhlik vb.) çözmeye devam etmektedirler. Bununla birlikte Diyarbakır’a göç eden aileler, ev dışından sağlamak zorunda oldukları ihtiyaçlarını genelde mahalle içindeki bakkallardan satın alma yoluna gitmektedir. Genelde mahalle sakinleri sadece sağlık sorunlarının giderilmesi ve iş arayışları amacıyla mahalle dışına çıkmaktadır (Diyarbakır Kalkınma Merkezi, 2006; 2010).

Aile-akraba ilişkileri ile hemşehrlik ilişkilerinin de göç edilecek şehrin ve kent içinde yerleşilecek bölgenin seçiminde önemli rol oynaması, bu araştırmaların (Barut, 2001; Çağlayan ve ark., 2011; Çelik, 2008; Diyarbakır Kalkınma Merkezi, 2006; 2010; Tezcan, 2008) ortak bulgularından bir diğeridir. Tezcan (2008) Gebze’de gerçekleştirdiği göç çalışmasından hareketle “hemşehriliğin aynı şehirde yaşayanlar için değil aynı mekandan göç edenler için kullanılan bir üst kimlik haline geldiğine” dikkat çekmiştir. Yazar, hemşehrlik ve akrabalık ilişkileriyle Gebze’ye gelen göçmenlerin, iş, aş, barınak gibi temel ihtiyaçlardan, tayin koşullarını düzenleme, kamuda etkin kişi bulmaya kadar hayatın hemen her alanında kendi dayanışma ağlarını kullandıklarını ifade etmiştir.

Barut, (2001) Göç Edenler Sosyal Yardımlaşma ve Kültür Derneği (Göç-Der) aracılığıyla, zorunlu göç hareketinin sosyal, ekonomik, kültürel ve psikolojik so-

nuçlarını incelemek amacıyla “Diyarbakır, Van, Batman, İstanbul, İzmir ve Mersin” illerinde bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın kentsel yaşama uyumla ilgili ortaya koyduğu sonuçlara göre, göç öncesi genellikle tarım-hayvancılığa dayalı etkinliklerle yaşamını sürdüren yurttaşların göç sonrasında kentsel yaşama “günelik işçi, nitelsiz hizmet işçisi vb.” olarak katılması nedeniyle, yurttaşların kentsel olanaklardan yararlanmaması, kent yaşamı içinde dönüşmeleri, içinde yaşadıkları toplumla bütünleşmeleri neredeyse olanaksız hale gelmektedir. Yazar, bu durumun, büyük kentlerde, kentsel yaşam standartlarının çok altında ve içe kapalı adeta yeni köysel alanlar yarattığını ifade etmiştir. Sonuçlara göre göç edenlerin, göç sonrası yerleştikleri mahallelerini mecburiyet dışında gezme-eğlenme amaçlı terk etme durumlarını ve kendi mahalleleri dışında kalan yer ya da bölgeleri tanıma-bilme durumlarının düşük olduğu görülmüştür. Göç edenlerin yarısından fazlası ancak kentsel alanın ihtiyaç duydukları bölgelerini bildiklerini ifade etmiştir. Göç edenlerin Türkçe bilme düzeylerini cinsiyet değişkenine göre inceleyen yazar, özellikle kadın nüfus içerisinde Türkçe bilmeme derecesinin oldukça yüksek düzeyde olduğunu belirtmiştir. Türkçe bilmeme, göç öncesi sorunlar, yaşanan baskılar ve göç süreci sonrasında da devam eden uygulamalarla birleştiğinde, göç edenlerin, yeni yerleşim alanında ev bulmakta, iş girmekte zorluk yaşadığı, anadil ve etnik köken farklılığı nedeniyle kamusal hayata katılma zorlukları çektiği gözlenmiştir (Barut, 2001).

Diyarbakır Kalkınma Merkezi’nin (2006; 2010) Diyarbakır’da yürütmüş olduğu çalışmanın önemli bir diğer çıktısı ise çevre illerden şehre zorunlu göçle gelenlerin cinsiyetlerine göre kent içi sosyal hareketliliklerinin belirgin biçimde farklılaşmasıdır. Araştırma sonuçlarına göre erkekler için yaşadıkları yerdeki ya da yakın mahallelerdeki kahvehaneler en önemli sosyal mekânlar iken kadınların sosyal ilişkilerinin genelde ev içinde veya yakın komşu ve akrabalarla sınırlı kaldığı görülmüştür. Ayrıca görüşülen kişiler, kentin nispeten daha yüksek gelirliilerinin yaşadığı ve çalıştığı kesimlere gidemediklerini, böyle semtleri (örn., Ofis) kendilerine yabancı hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durumun, özellikle gençlerde belirli bir mekâna kısırlılık ve hapsolünmüşlük hissi yarattığı ifade edilmiştir.

Çağlayan ve arkadaşlarının (2011) Başak Kültür ve Sanat Vakfı öncülüğünde özel olarak kadınların ve kız çocuklarının İstanbul’a zorunlu göç sonrasındaki yaşantılarını inceledikleri çalışmada kadınların büyük bir bölümünün hem çok hazırlıksız bir şekilde gelmiş olma, hem kentin en uçra varoşlarında yerleşme, çevreyi tanımama ve hem de Türkçe bilmeme nedeni ile göç ettikleri ilk yıllarda tam bir eve kapanma durumu yaşadıkları dile getirilmiştir.

Yukarıda özetlenen araştırmalar, göçmenlerin göç

ettikleri yerlerdeki yaşama koşullarının mekansal boyutlarının önemine işaret etse de, göçmenlerin ve başat grupların karşılıklı etkileşimi ve bu karşılaşmanın mekansal bağlamı yeterince vurgulanmamıştır. Çevre Psikolojisi’nin yaklaşımı bu eksikliği giderme konusunda önemli imkanlar sunmaktadır. Bu yaklaşımdan hareketle yaptığımız, göç sürecinin mekansal boyutuna işaret eden çalışmalardan bazıları aşağıda kısaca özetlenmiştir.

Yere bağlılığı, kamusal alan ve kent ölçeğinde olmak üzere iki farklı mekansal birim düzeyinde inceleyen Karakuş (2007), İzmir’in yerlilerinin (bu kentte doğmuş ve kendini kentin yerlisi olarak tarif eden gruplar) “İzmir Kültürpark” alanına bağlılık düzeyleri ile kente bağlılık düzeylerinin birbiriyle yakından ilişkili olduğunu, Kültürpark’ın yerliler için ifade ettiği olumlu anlamların, kentle kurdukları bağı önemli ölçüde güçlendirdiğini ortaya koymuştur. Bu araştırmanın bir diğer önemli bulgusu ise yalnızca kent ölçeğinde değil kentin merkezi öğelerinden sayılabilecek Kültürpark alanının da yerliler tarafından sahiplenildiğinin; bu alanın bir anlamda İzmirliyle ait, kentin simgesi haline gelmiş bir alan olarak görüldüğünün ve “İzmir’e dışardan gelen gruplar” şeklinde anılan göçmenler tarafından kullanılmaya başlanmasının, bu alanın işgal edildiği duygusunu yarattığını görüldüğüdür.

İzmir’de kamusal alan ölçeğinde gerçekleştirilmiş bir diğer çalışmada (Göregenli, Ömürüş ve Karakuş, 2009) ise kentin en eski tarihi çarşısı olarak nitelendirilebilecek Kemeraltı Çarşısı’ndaki işyeri sahiplerinin genel olarak çarşının fiziksel özellikleri ile diğer işyeri sahipleri ve müşteri ilişkilerine yönelik algıları incelenmiştir. Çarşıda mülk sahibi olan kişiler çoğunlukla Balkan şehirleri, İzmir ve Ege Bölgesi’ndeki diğer şehirlerde doğmuş kişilerdir. Güneydoğu Anadolu Bölgesi, Karadeniz Bölgesi ve Doğu Anadolu Bölgesinden İzmir’e göç eden kişilerin çarşıdaki mülk sahipliği oranları çok düşük olmasına rağmen, başat grup tarafından “Kültür seviyesi düşük esnaf” olarak nitelendirilmiş ve “olumsuz insan ilişkileri” başlığında sıklıkla dile getirilerek bir sorun alanı olarak tanımlanmışlardır. “Eğitimsiz ve kalitesiz müşterilerin varlığı” başat gruplar tarafından sıklıkla dile getirilen bir başka sorun alanıdır. Bu bulgular, “yerlilik” olarak tanımlanabilecek bir tür başatlık-çoğunluk pozisyonu inşa edildiğini göstermektedir; göçmenlere yönelik algı ve tutumlar sadece etnik ayrımcılığa dayanmamakta aynı zamanda bir tür “şehirli olmayan” grup tarif edilerek, bu grubun “yerlilik” pozisyonunu tehdit ettiğine işaret edilmektedir.

İzmit’in doğusunda ve kent merkezinin 10 km. uzağında bulunan Alikahya mahallesine Türkiye’nin farklı bölgelerinden göç etmiş kişiler ile kentin yerlilerinin hem yaşadıkları mahalleye hem de İzmit’e bağlılık düzeylerinin incelendiği alan araştırmasında (Göregenli, Karakuş, Umuroğlu ve Kösten, 2014), İzmitlilerin

bölgede yaşayan Karadeniz kökenli göçmenlere kıyasla yaşadıkları kente daha bağlı oldukları gösterilmiştir. Mahallege bağıllık düzeyi “mahallege duygusal bağıllık; mahallege ilgi; mahallege sosyal bağıllık” olmak üzere üç alt boyut temelinde incelenmiştir. Sonuçlara göre İzmitli ve Karadenizli katılımcıların, Türkiye’nin diğer bölgelerinden bu şehre göç etmiş kişilere kıyasla mahallege sosyal bağıllıkları daha yüksek; İzmitli katılımcıların ise göçmen gruplarına kıyasla mahalle ile ilgili konulardan bilgi sahibi olma ve sorumluluk alma konusunda (mahallege ilgi faktörü) daha yüksek puanlar aldığı saptanmıştır. Mahallege bağıllık, daha çok mahallenin fiziksel özellikleri ve mahallelilerle kurulan ilişkilerden etkilenmektedir.

Yer kimliği olgusunu ‘sosyal kimlik yönelimi’, ‘ilçe merkezine uyum düzeyi’ ve yaşam doyumu ile ilişkisi bağlamında inceleyen Karakuş ve Göregenli’nin çalışmasında ise (2008) İzmir’in turistik bir ilçesi olan ve hem geçmişte nüfus mübadeleleri ile göç alan hem de günümüzde Türkiye’nin diğer bölgelerinden göç almaya devam eden Çeşme’de yaşayan farklı göçmen gruplarının Çeşme’ye bağıllık düzeyleri, ilçe merkezine uyum ve sosyal kimlik yönelimleri ile ilişkisi çerçevesinde incelenmiştir. Bu çalışmada ele alınan “sosyal kimlik yönelimi” kavramı, insanların kendilerini tanımlarken üzerinde durdukları sosyal ve kişisel özelliklerini içermektedir (bkz. Cheek, Trop, Chen ve Underwood, 1994). İlçe merkezine uyum düzeyinin göstergeleri olarak, ‘insanların Çeşme merkezine ne sıklıkta gittikleri; merkezde nasıl vakit geçirdikleri; merkezin olanaklarından ne ölçüde yararlandıkları’ saptanmıştır. İlçe merkezine mekansal bütünleşmenin yer bağıllığı ortalamaları üzerindeki ana etkisi, yapılan analizler sonucunda anlamlı bulunmuştur; diğer bir deyişle ilçe merkezine uyum yükseldikçe yere bağıllık düzeyi de artmaktadır. Bu çalışmanın bir diğer önemli çıktısı ise sosyal kimlik yönelimi ile yere bağıllık düzeyi arasında anlamlı ilişkilerin saptanmasıdır. İç göçle Çeşme’ye yerleşenlerin sosyal kimlik yönelimleri yüksek olduğunda ilçeye olan bağıllıkları da yüksek olurken; düşük olduğunda ilçeye bağıllık skorları belirgin biçimde düşmektedir. Bu durum Yugoslavya ve Yunanistan göçmenleri için söz konusu değildir.

Selçuk’ta yaşayan kişilerin, yaşadıkları yere ilişkin geçmiş, şimdi ve gelecek zamanla ilgili değerlendirmeleri ve ayrıca Selçuk’un, kenti yaşayanlar tarafından algılanışının zihinsel, bilişsel çeşitliliğinin aktarıldığı bir diğer çalışmada (Göregenli, Karakuş, Umuroğlu ve Ömüriş, 2013) ise doğum yeri, cinsiyet ve yaşama süresinin, yere ilişkin kişisel anlamların geliştirilmesinde ve aidiyet duygusunun oluşmasında önemli rol oynadığı görülmüştür. Yarı yapılandırılmış derinlemesine görüşmelerden elde edilen niteliksel bulgular, Selçuk doğumlu olmayan katılımcıların yüksek oranda, kendi mahallerindenken mutlu ve iyi hissettiklerini, Selçuk’un yerlisi olan

katılımcılara kıyasla kentin merkezi kamusal alanlarında daha az bulduklarını, mahalleleri yoluyla sosyalleştiklerini ve daha dar bir kentsel alanda hareket ettiklerini göstermiştir. Selçuk’un yerlileri açısından ilçenin “dışarıdan göç alması” bazı katılımcılar tarafından Selçuk’un hoşlarına gitmeyen bir yanı olarak değerlendirilmiştir. Söylem analizlerinde “Selçuk halkı” nazarında asayişin bozulmasının ve bir tür tehdit algısının oluşmasının “dış göçe” atfedildiği görülmüştür.

Yukarıda kısaca özetlenen bu çalışmalardan hareketle yer kimliğinin, kente göç edenlerin kentlere entegrasyonunda ayırıcı bir önem taşıdığı, göçmenler açısından kentlerle aidiyet ilişkisi kurmanın kentin fiziksel ve sosyal kolaylıklarından yararlanmayla ilişkisi olduğu söylenebilir. Ayrıca, göç sürecinin, sadece göçmenler açısından değil, göç edilen yerlerdeki başat gruplar ve onların göçmenlere ilişkin algı, tutum ve davranışları tarafından biçimlendirilen bir süreç olduğu da açıktır.

Sonuç

Yukarıda özetlemeye çalıştığımız kavramsal dizge, kültürleşme konusunda yapılan çalışmalarda göç edilen yerde karşılaşılan sosyal bağlamın yanı sıra, fiziksel bağlamın önemini vurgulayan ve kültürleşme sürecinin, göç edenler kadar, göç edilen yerde yaşayanların dahil olduğu kültürel bir süreklilik olduğunu, dolayısıyla kültürleşme sürecinin politik doğasını vurgulayan bir çerçeve sunmaktadır. Kültürleşme sürecinin çok yönlü ve çok boyutlu bir süreklilik olarak kavramsallaştırılması, göç edilen yerle bütünleşmenin, sadece göçmenlerin tamamlamaları gereken bir dönüşüm süreci olmadığı aynı zamanda göç edilen yeni bölgeler ya da ülkelerde yaşayanlar ve kamu otoriteleri için de bir dönüşüm süreci olduğunun vurgulanmasıdır. Bu süreç, hem göç edilen yerlerdeki çoğunluk grupları oluşturanlara hem de kamu otoritelerine sorumluluklar yüklemektedir. Göçmenlerin göç ettikleri yerde ayrışma, marjinalleşme, kendi kültürlerinden bütünüyle vazgeçme ya da bütünleşme gibi kültürleşme stratejilerini tercih etmelerinden çok, kendilerine sunulan ve genellikle kolektif olarak sınırlandırıldıkları yaşama biçimlerine zorlanmalarından söz etmek mümkündür. Ülkelerinden başka ülkelere ya da ülke içinde doğdukları, yaşadıkları yerlerden başka yerlere göç edenler, genellikle kentlerin çeperlerinde olumsuz koşullarda yaşamakta, fiziksel-mekansal koşullar bakımından yetersiz, kentsel imkanların ve kolaylıkların eşitsiz ve adaletsizliğiyle ortaya çıkan ve mekansal ayrımcılık olarak tanımlanabilecek koşullar altında yaşamaktadırlar. Yaşam koşullarının mekansal boyutta yol açtığı ayrımcılık, göç edilen yerlerdeki çoğunluk grubun, göçmen gruplara yönelik en hafifinden sosyal mesafe koyma biçiminde ortaya çıkan ayrımcılığıyla birleşmektedir. Kültürleşme konusunda göç edilen yerlerdeki başat

kültürün bakış açısı konusunda yapılan çalışmalar (örn., Acker ve Vanbeselaere, 2012; Kasic, Manetti ve Sam, 2005; Kasic ve Phalet, 2006; Rodriguez ve ark. 2013; Safdar ve ark., 2008) ile göçmen ve başat grup üyelerinin kültürleşme yönelimlerine ilişkin beklentileri arasındaki etkileşimsel alana odaklanan çalışmalar (Bourhis ve ark., 1997) genel olarak bu sürecin sadece göçmen grupların değil, başat grubun da etkin zihinsel ve davranışsal katılımıyla gerçekleştiğini göstermektedir. Bastian ve Haslam'ın (2008) araştırmasının sonuçları, başat kültürel grupların, göçmenlere ilişkin özcü inançlarının, göçmenlerin ayrışma ve marjinalleşme stratejilerini benimsemelerini desteklediğini göstermektedir. Bu süreç Berry'nin de belirttiği gibi (2013: s.275) "yeni görenekler ve değerler üreten, kültürel tahakküm ve homojenleşmeye yol açmaktan ziyade, direnci geliştiren yaratıcı ve reaktif bir süreç"tir.

Ward ve Kağıtçıbaşı (2010) göç ve kültürel çeşitlilik konusundaki adil olmayan sosyal yapıların dönüştürülmesi için gerekli olan politika ve uygulamaların genişletilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Göçmen grupların adil olmayan sosyal yapılar nedeniyle karşı karşıya kaldığı birçok konu, sadece göçmenlerin kültürleşme tercihlerinden değil daha çok göçe karşı olan kamu otoritelerinin görüşlerinden ve çevre planlamasına ilişkin bakış açılarından etkilenmektedir. Bu nedenle, kültürleşme araştırmaları yoluyla göçmenlerin yaşam kalitelerinin nasıl artırılabilirliği konusunda esaslı ve uygulanabilir çözüm önerilerine ulaşılması gereklidir. Bu araştırmalarda ele alınması ve dönüştürücü öneriler geliştirilmesi gereken genel çerçevenin, göç sürecinin sadece farklı insan gruplarının ve kültürlerin karşılaştığı bir an olmadığı, bu karşılaşma anının ve sonrasında fiziksel bir mekanda gerçekleştiğini de dikkate alınması gerekmektedir.

Chirkov (2009) göçmenlerin ve göç araştırmasının beklentilerini karşılayabilmek, sosyal bilimlerdeki modern teorik tartışmaya dahil olmak ve politika üreten kanalları bilgilendirebilmek için kültürleşme araştırmacılarının bu konuda bir çalışma yürütürken neyi, nasıl ve neden araştırdıkları üzerinde eleştirel olmaları gerektiğini belirtmektedir.

Bütün bu tartışmalar ve araştırma sonuçlarından hareketle, kültürleşmenin sabit ve durağan olmayan çok boyutlu bir süreç olduğunun ve göçmenlerin "tercih"lerinden çok, bütüncül politikaların etkilediği çok aktörlü, doğası gereği politik niteliğinin daha çok vurgulanması gerekmektedir. Giderek artan bir sayıda ve çeşitlilikte göç alan ve göç veren bir ülke konumunda olan Türkiye'de, göç ve kültürleşme konusunda yapılacak çalışmalarda, bu sürecin bütün taraflar açısından kültürel ve mekansal karşılaşmalar ve dönüşümler olarak kavramsallaştırılmasının, göçe ilişkin zihniyet dönüşümlerine yol açabileceği düşünülmektedir. Bu yakla-

şım aynı zamanda çok kültürlü ve çok katmanlı yaşama mekanları oluşturulması ilkesinden hareketle yapılacak kent planlamalarında kamu otoritelerini yönlendirici bilgiler de sağlayabilir.

Kaynaklar

- Akyol, F. A. (2008). Parçalanmış kimlikler: Fransa'daki göçmen Türk kadınlarının özel-kamusal stratejileri. D. Daniş ve V. İrtiş, (Ed.), *Entegrasyonun ötesinde: Türkiye'den Fransa'ya göç ve göçmenlik halleri* içinde (223-234). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 210, Göç Çalışmaları 8.
- Arends-Toth, J. ve van de Vijver, F. J. R. (2003). Multiculturalism and acculturation: Views of Dutch and Turkish-Dutch. *European Journal of Social Psychology*, 33, 249-266.
- Arends-Toth, J. V. ve van de Vijver, F. J. R. (2004). Dimension and domains in models of acculturation: Implicit theories of Turkish-Dutch. *International Journal of Intercultural Relations*, 28, 19-35.
- Arı, E. (2010). *Educational perception of the internally displaced families' children: Evidence from Izmir and Diyarbakir*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Ataca, B. ve Berry, J. W. (2002). Psychological, sociocultural, and marital adaptation of Turkish immigrant couples in Canada. *International Journal of Psychology*, 37, 13-26.
- Barrette, G., Bourhis, R. Y., Personnaz, M. ve Personnaz, B. (2004). Acculturation orientations of French and North African undergraduates in Paris. *International Journal of Intercultural Relations*, 28, 415-438.
- Barut, M. (2001). *Zorunlu göçe maruz kalan Kürt kökenli T.C. vatandaşlarının göç öncesi ve göç sonrası sosyoekonomik, sosyokültürel durumları, göçün ortaya çıkardığı sorunlar; askeri çatışma ve gerginlik politikaları sonucu yaşam alanlarını terk eden göç mağdurlarının geri dönüş eğilimleri*. İstanbul: Göç-Der Yayınlanmamış Rapor.
- Bastian, B. ve Haslam, N. (2008). Immigration from the perspective of hosts and immigrants: Roles of psychological essentialism and social identity. *Asian Journal of Social Psychology*, 11, 127-140.
- Berry, J. W. (1974). Psychological aspects of cultural pluralism. *Topics in Culture Learning*, 2, 17-22.
- Berry, J. W. (1984). Multicultural policy in Canada: A social psychological analysis. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 16, 353-370.
- Berry, J. W. (1985). Cultural psychology and ethnic psychology: A comparative analysis. I. Reyes Lagunes ve Y. Poortinga, (Ed.), *From a different perspective* içinde (3-15). Lisse: Swets and Zeitlinger.
- Berry, J. W. (1997). Immigration, acculturation, and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46, 5-68.
- Berry, J. W. (1998). Acculturation and health: Theory and Research. S. S. Kazarian ve D. R. Evans, (Ed.), *Cultural clinical psychology: Theory, research, and practice* içinde (207-236). New York: Oxford University Press, Inc.
- Berry, J. W. (1999). Intercultural relations in plural societies. *Canadian Psychology*, 40, 12-21.
- Berry, J. W. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57, 615-631.
- Berry, J. W. (2003). Conceptual approaches to acculturation. K. M. Chun, P. B. Organista ve G. Marin, (Ed.), *Acculturation, advances in theory, measurement, and applied rese-*

- arch içinde (17-37). Washington, DC: American Psychological Association.
- Berry, J. W. (2005). Acculturation: Living successfully in two cultures. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 697-712.
- Berry, J. W. (2006). Contexts of acculturation. D. L. Sam ve J. W. Berry, (Ed.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* içinde (27-42). Cambridge University Press.
- Berry, J. W. (2010). Mobility and acculturation. S. Carr, (Ed.), *The psychology of global mobility* içinde (193-210). New York: Springer.
- Berry, J. W. (2013). Kültürel açıdan çoğulcu toplumlarda bir arada yaşamak: Kültürlenme ve çok-kültürlülüğü anlamak ve yönetmek. S. Bekman ve A. Aksu-Koç, (Ed.), A. Onacak, (Çev.), *İnsan gelişimi, aile ve kültür: Farklı bakış açıları* içinde (275-286). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları 35.
- Berry, J. W. ve Kalin, R. (1995). Multicultural and ethnic attitudes in Canada: An overview of the 1991 National Survey. *Canadian Journal of Behavioural Science*, 27, 301-320.
- Berry, J. W. ve Kim, U. (1988). Acculturation and mental health. P. Dasen, J. W. Berry ve N. Sartorius, (Ed.), *Health and cross-cultural psychology* içinde (207-236). Newbury Park: Sage.
- Berry, J. W., Kim, U., Minde, T. ve Mok, D. (1987). Comparative studies of acculturative stress. *International Migration Review*, 21, 491-511.
- Berry, J. W., Kim, U., Power, S., Young, M. ve Bujaki, M. (1989). Acculturation attitudes in plural societies. *Applied Psychology: An International Review*, 38, 185-206.
- Boğaç, C. (2009). Place attachment in a foreign settlement. *Journal of Environmental Psychology*, 29, 267-278.
- Bonnes, M. ve Secchiaroli, G. (1995). *Environmental psychology: A psycho-social introduction*. C. Montagna, (Çev.). London; Thousand Oaks, California; Sage.
- Bourhis, R. Y. (1994). Ethnic and language attitudes in Quebec. J. W. Berry ve J. A. Laponce, (Ed.), *Ethnicity and culture in Canada: The research landscape* içinde (322-360). Toronto: University of Toronto Press.
- Bourhis, R. Y., Moise, L. C., Perreault, S. ve Senecal, S. (1997). Towards an interactive acculturation model: A social psychological approach. *International Journal of Psychology*, 32, 369-386.
- Bourhis, R. Y. ve Montreuil, A. (2013). *Methodological issues related to the host community acculturation scale (HCAS) and the immigrant acculturation scale (IAS): An update*. UQAM Working Paper, Department de Psychologie, Université du Québec, Montreal.
- Bourhis, R. Y., Montreuil, A., Barrette, G. ve Montaruli, E. (2009). Acculturation and immigrant-host community relations in multicultural settings. S. Demoulin, J. P. Leyens ve J. Dovidio, (Ed.), *Intergroup misunderstandings: Impact of divergent social relations* içinde (39-61). New York: Psychology Press.
- Canter, D. (1986). Putting situations in their place: Foundations for a bridge between social and environmental psychology. A. Furnham, (Ed.), *Social behavior in context* içinde (208-239). London: Allyn ve Bacon.
- Cheek, J. M., Tropp, L. R., Chen, L. C. ve Underwood, M. K. (1994). Identity orientations: Personal, social and collective aspects of identity. *The Meeting of the American Psychological Association*, Los Angeles, CA. Adapted from: Cheek, Underwood and Cutler (1985).
- Chirkov, V. (2009). Critical psychology of acculturation: What do we study and how do we study it, when we investigate acculturation? *International Journal of Intercultural Relations*, 33, 94-105.
- Çağlayan, H., Özar, Ş. ve Doğan, A. T. (2011). *Ne değişti? Kürt kadınların zorunlu göç deneyimleri*. A. Bora, (Ed). Ankara: Ayizi Yayınları 11.
- Çelik, A. B. (2008). Batman ili alan araştırması değerlendirme: Ülke içinde yerinden edilmenin sosyo-ekonomik sonuçları ve geri dönüş önündeki engeller. D. Kurban, D. Yüksek, A. B. Çelik, T. Ünal ve A. T. Aker, (Ed.), *Zorunlu göç ile yüzleşmek, Türkiye'de yerinden edilme sonrası vatandaşlığın inşası* içinde (177-196). İstanbul: TESEV Yayınları.
- Dixon, J. ve Durrheim, K. (2000). Displacing place-identity: A discursive approach to locating self and other. *The British Journal of Social Psychology*, 39, 27-45.
- Diyarbakır Kalkınma Merkezi Derneği (2006). *Zorunlu göç ve Diyarbakır araştırma raporu*. İstanbul: Gün Matbaacılık.
- Diyarbakır Kalkınma Merkezi Derneği (2010). *Zorunlu göç ve Diyarbakır araştırma raporu*. İstanbul: Gün Matbaacılık.
- Dovidio, J. F. ve Esses, V. M. (2001). Immigrants and immigration: Advancing the psychological perspective. *Journal of Social Issues*, 57, 375-387.
- Erman, T. (1998). Becoming urban or remaining rural: the views of Turkish rural-to-urban migrants on the integration question. *International Journal of Middle East Studies*, 30, 541-561.
- Fried, M. (1982). Residential attachment: Sources of residential and community satisfaction. *Journal of Social Issues*, 38, 107-119.
- Fried, M. (2000). Continuities and discontinuities of place. *Journal of Environmental Psychology*, 20, 193-205.
- Göksen, F. ve Cemalçılar, Z. (2010). Social capital and cultural distance as predictors of early school dropout: Implications for community action for Turkish internal migrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 34, 163-175.
- Göregenli, M. (1997). Kent kimlikleri ve kent kültürleri. I. Ulusal Kültür Kongresi bildirileri. *İzmir Kültür Sanat Eğitim Vakfı (İKSEV) Yayınları*, 1-12.
- Göregenli, M. (2013). *Çevre psikolojisinde temel konular*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Göregenli, M. (2014). *Kente entegrasyonun, yer kimliği, bireycilik-toplulukçuluk ve kültürlenme süreçleri açısından incelenmesi*. TÜBİTAK 1001 Proje Sonuç Raporu (Proje No:111K249).
- Göregenli, M. ve Karakuş, P. (2013). Kente entegrasyonun, yer kimliği, bireycilik-toplulukçuluk ve kültürlenme süreçleri açısından incelenmesi. *Göç Sempozyumu*, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Göregenli, M., Karakuş, P., Umuroğlu, G. İ. ve Kösten, Y. Ö. (2014). Mahalleyle bağlılık düzeyinin yer kimliği ile ilişkisi içinde incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi* (Yayına kabul edildi).
- Göregenli, M., Karakuş, P., Umuroğlu, G. İ. ve Ömürş, E. (2013). *Selçuk kent belleği: Dün, bugün ve geleceğin zihinsel temsilleri*. İzmir, Selçuk Belediyesi: Selçuk Efes Kent Belleği Yayınları, Mediform.
- Göregenli, M., Ömürş, E. ve Karakuş, P. (2009). Kemeraltı envanter çalışması. M. Göregenli, (Ed.), *Kemeraltı* içinde (73-208). İzmir: İzmir Ticaret Odası Yayınları No: 166.
- Gui, Y., Berry, J. W. ve Zheng, Y. (2012). Migrant worker acculturation in China. *International Journal of Intercultural Relations*, 36, 598-610.
- Gustafson, P. (2001). Meanings of place: Everyday experience

- and theoretical conceptualizations. *Journal of Environmental Psychology*, 21, 5-16.
- Güvenç, S., Teselli, F. Ş. ve Barut, M. (2011). *Zorla yerinden edilenler için ekonomik, sosyal ve kültürel haklar araştırma raporu*. Göç Platformu.
- Hopkins, N. ve Dixon, J. (2006). Space, place, and identity: Issues for political psychology. *Political Psychology*, 27, 173-185.
- Hopkins, N., Reicher, S. ve Harrison, K. (2006). Young people's deliberations on geographic mobility: Identity and cross-border relocation. *Political Psychology*, 27, 227-245.
- Horenczyk, G. (1996). Migrant identities in conflict: Acculturation attitudes and perceived acculturation ideologies. G. M. Breakwell, (Ed.), *Changing European identities: Social psychological analyses of social change* içinde (241-250). Oxford, UK: Butterworth-Heinemann.
- Işık, O. (1994). Değişen toplum/mekan kavrayışları: Mekanın politikleşmesi, politikanın mekansallaşması. *Toplum ve Bilim*, 64-65, 7-39.
- Işık, O. ve Pınarcıoğlu, M. M. (2002). *Nöbetleşe yoksulluk, geçekondulaşma ve kent yoksulları: Sultanbeyli örneği. Araştırma İnceleme Dizisi 14*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Jasinskaja-Lahti, I., Liebkind, K. ve Perhoniemi, R. (2007). Perceived ethnic discrimination at work and well-being of immigrants in Finland: The moderating role of employment status and work-specific group-level control beliefs. *International Journal of Intercultural Relations*, 31, 223-242.
- Kalin, R. ve Berry, J. (1994). Ethnic and multicultural attitudes. J. W. Berry ve J. A. Laponce, (Ed.), *Ethnicity and culture in Canada: The research landscape* içinde (293-321). Toronto: University of Toronto Press.
- Karakuş, P. (2007). *İzmir Kültürpark'ının İzmirliiler açısından anlamı ve Kültürpark hakkındaki temsilleri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Karakuş, P. ve Göregenli, M. (2008). Linking place attachment with social identity orientation: An examination of the relationship between place attachment, social identity orientation and integration to city. *International Journal of Psychology*, 43, 406.
- Kaya, A. (2008). Fransa-Türkleri: Cumhuriyetçi entegrasyon modelinin eleştirisi. D. Daniş ve V. İrtiş, (Ed.), *Entegrasyonun ötesinde: Türkiye'den Fransa'ya göç ve göçmenlik halleri* içinde (35-72). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 210, Göç Çalışmaları 8.
- Kaya, A., Işık, İ. E., Şahin, B., Elmas, E., Çağlayan, B., Aksoy, P. ve Velioğlu, Ş. (2009). Giriş: Göç, kent ve kalkınma. A. Kaya, (Ed.), *Türkiye'de iç göçler. Bütünleşme mi, geri dönüş mü? İstanbul, Diyarbakır, Mersin* içinde (1-31). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 246, Göç Çalışmaları 11.
- Keser, İ. (2011). *Göç ve zor: Diyarbakır örneğinde göç ve zorunlu göç*. Ankara: Ütopya Yayınevi.
- Kim, U. (1988). *Acculturation of Korean immigrants to Canada*. Yayınlanmamış doktora tezi, Queen's University, Kingston, Ontario.
- Korpela, K. M., (1989). Place identity as a product of environmental self-regulation. *Journal Environmental Psychology*, 9, 241-259.
- Kosic, A., Manetti, L. ve Sam, D. L. (2005). The role of majority attitudes towards out-group in the perception of the acculturation strategies of immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 273-288.
- Kosic, A. ve Phalet, K. (2006). Ethnic categorization of immigrants: The role of prejudice, perceived acculturation strategies and group size. *International Journal of Intercultural Relations*, 30, 769-782.
- Low, S. M. ve Altman, I. (1992). *Place attachment: Human behavior and environment. Advances in theory and research (Cilt: 12)*. New York ve London: Plenum Press.
- Manzo, L. C. (2003). Beyond house and haven: toward a re-visioning of emotional relationship with places. *Journal of Environmental Psychology*, 23, 47-61
- Mazumdar, S, Mazumdar, S., Docuyanan, F. ve McLaughlin, C. M. (2000). Creating a sense of place: The Vietnamese-Americans and Little Saigon. *Journal of Environmental Psychology*, 20, 319-333.
- Moghaddam, F. M. ve Taylor, D. M. (1987). The meaning of multiculturalism for visible minority immigrant women. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 19, 121-136.
- Montreuil, A. ve Bourhis, R. Y. (2001). Majority acculturation orientations toward valued and devalued immigrants. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 32, 698-719.
- Montreuil, A. ve Bourhis, R. Y. (2004). Acculturation orientations of competing host communities toward valued and devalued immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 28, 507-532.
- Mutlu, Y. (2009). *Türkiye'nin zorunlu göçmenleri: 1980'lerin sosyal entegrasyonu: Bir karşılaştırmalı analiz Diyarbakır ve İstanbul*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Navas, M., Fernandez, R., Rojas, A. J. ve Garcia, M. C. (2007). Acculturation strategies and attitudes according to the relative acculturation model (RAEM): The perspectives of natives versus immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 31, 67-86.
- Navas, M, Garcia, M., Sanchez, J., Rojas, A., Pumares, P. ve Fernandez, J. (2005). Relative acculturation extended model. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 21-37.
- Nesdale, D. ve Mak, A. S. (2000). Immigrant acculturation attitudes and host country identification. *Journal of Community and Applied Social Psychology*, 10, 483-495.
- Neto, F. (2002). Acculturation strategies among adolescents from immigrant families in Portugal. *International Journal of Intercultural Relations*, 26, 17-38.
- Patterson, M. E. ve Williams, D. R. (2005). Maintaining research traditions on place: Diversity of thought and scientific progress. *Journal of Environmental Psychology*, 25, 361-380.
- Petek, G. (2008). Türkiye kökenli göçmenlerin Fransa'da siyasi katılımı ve temsiliyeti. D. Daniş ve V. İrtiş, (Ed.). *Entegrasyonun ötesinde: Türkiye'den Fransa'ya göç ve göçmenlik halleri* içinde (73-90). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 210, Göç Çalışmaları 8.
- Phalet, K., van Lotringen, C. Ve Entzinger, H. (2000). *Islam in de multiculturele samenleving [Islam in the multi-cultural society]*. Utrecht: European Research Centre on Migration and Ethnic Relations.
- Pham, T. B. ve Harris, R. J. (2001). Acculturation strategies among Vietnamese-Americans. *International Journal of Intercultural Relations*, 25, 279-300.
- Piontkowski, U., Florack, A., Hoelker, P. ve Obdrzalek, P. (2000). Predicting acculturation attitudes of dominant and nondominant groups. *International Journal of Intercultural Relations*, 24, 1-26.
- Piontkowski, U. Rohmann, A. ve Florack, A. (2002). Concordance of acculturation attitudes and perceived threat.

- Group Processes and Intergroup Relations*, 5, 221-232.
- Proshansky, H. M. (1978). The city and self identity. *Environment ve Behavior*, 10, 147-170.
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K. ve Kaminoff, R. (1983). Place-identity: Physical world socialization of the self. *Journal of Environmental Psychology*, 3, 57-83.
- Qian, J., Zhu, H., ve Liu, Y. (2011). Investigating urban migrants' sense of place through a multi-scalar perspective. *Journal of Environmental Psychology*, 31, 170-183.
- Quarasse, O. A. ve van de Vijver, F. J. R. (2005). The role of demographic variables and acculturation attitudes in predicting sociocultural and psychological adaptation in Moroccans in the Netherlands. *International Journal of Intercultural Relations*, 29, 251-272.
- Reicher, S., Hopkins, N. ve Harrison, K. (2006). Social identity and spatial behavior: The relationship between national category salience, the sense of home, and labour mobility across national boundaries. *Political Psychology*, 27, 247-263.
- Riley, R. B. (1992). Attachment to the ordinary landscape. I. Altman ve S. Low, (Ed.), *Human behavior and environments: Advances in theory and research. Volume 12: Place attachment* içinde (13-36). NewYork: Plenum Press.
- Rodríguez, L., Zagefka, H., Navas, M. ve Cuadrado, I. (2013). Explaining majority members' acculturation preferences for minority members: A mediation model. *International Journal of Intercultural Relations*, <http://dx.doi.org/10.1016/j.ijintrel.2013.07.001>.
- Safdar, S., Dupuis, D. R., Lewis, R. J., El-Geledi, S. ve Bourish, R. Y. (2008). Social axioms and acculturation orientations of English Canadians toward British and Arab Muslim immigrants. *International Journal of Intercultural Relations*, 32, 415-426.
- Sam, D. L. (2006). Acculturation: conceptual background and core concepts. D. L. Sam ve J. W. Berry, (Ed.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* içinde (11-26). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sam, D. ve Berry, J. W. (2006). Introduction. D. L. Sam ve J. W. Berry, (Ed.), *The Cambridge handbook of acculturation psychology* içinde (1-10). Cambridge: Cambridge University Press.
- Sands, E. ve Berry, J. W. (1993). Acculturation and mental health among Greek-Canadians in Toronto. *Canadian Journal of Community Mental Health*, 12, 117-124.
- Saraçoğlu, C. (2011). *Şehir, orta sınıf ve Kürtler: İnkâr'dan tanıyarak dışlamaya*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Schmitz, P. G. (1994). Acculturation and adaptation process among immigrants in Germany. A. M. Bouvy, F. J. R. van de Vijver ve P. Schmitz, (Ed.), *Journeys into cross-cultural psychology* içinde (142-157). Amsterdam: Swets & Zeitlinger.
- Schmitz, P. G. (1995). The influence of personality on feelings of well-being: Immigrants' psychosocial adaptation. *13th World Congress of the International College of Psychosomatic Medicine*, Eylül, Jerusalem, Israel.
- Stedman, R. C. (2002). Toward a social psychology of place: Predicting behavior from place-based cognitions, attitude, and identity. *Environment ve Behavior*, 34, 561-581.
- Taylor, D. M. ve Lambert, W. E. (1996). The meaning of multiculturalism in a culturally diverse urban American area. *The Journal of Social Psychology*, 136, 727-740.
- TESEV (2008). *Zorunlu göç ile yüzleşmek: Türkiye'de yerinden edilme sonrası vatandaşlığın inşası*. İstanbul: TESEV Yayınları.
- Tezcan, T. (2008). *Küçük Türkiye'nin göç serüveni*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 361, Göç Çalışmaları 12.
- Tuan, Y-F. (1977). *Space and place: The perspective of experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tümtaş, M. S. (2007). *Türkiye'de iç göçün kentsel gerilime etkisi: Mersin örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Muğla.
- Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) (1998). *Bölge içi zorunlu göçten kaynaklanan sorunların Diyarbakır kenti ölçeğinde araştırılması*. Ankara: TMMOB Araştırma Raporu.
- Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği (TMMOB) (2004). *İnsan hakları komisyonu zorunlu göç raporu*. Ankara: TMMOB Araştırma Raporu.
- Twigger-Ross, C. L. ve Uzzell, D. L. (1996). Place and identity processes. *Journal of Environmental Psychology*, 16, 205-220.
- Ünverdi, H. (2002). *Sosyo-ekonomik ilişkiler bağlamında İzmir gecekondularında kimlik yapılanmaları: Karşıyaka Onur Mahallesi ve Yamanlar Mahallesi örnekleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İzmir.
- van Acker, K. ve Vanbeselaere, N. (2012). Heritage culture maintenance precludes host culture adoption and vice versa: Flemings' perceptions of Turks' acculturation behavior. *Group Processes and Intergroup Relations*, 15, 133-145.
- van Oudenhoven, J. P. ve Eisses, A. M. (1998). Integration and assimilation of Moroccan immigrants in Israel and the Netherlands. *International Journal of Intercultural Relations*, 22, 293-307.
- van Oudenhoven, J. P., Prins, K. S. ve Buunk, B. P. (1998). Attitudes of minority and majority members towards adaptation of immigrants. *European Journal of Social Psychology*, 28, 995-1013.
- Van-Selm, K., Sam, D. L. ve van Oudenhoven, J. P. (1997). Life satisfaction and competence of Bosnian refugees in Norway. *Scandinavian Journal of Psychology*, 38, 143-149.
- Verkuyten, M. ve Thijs, J. (2002) Multiculturalism among minority and majority adolescents in the Netherlands. *International Journal of Intercultural Relations*, 26, 91-108.
- Ward, C. ve Kennedy, A. (1993). Where's the "culture" in cross-cultural transition? Comparative studies of sojourner adjustment. *Journal of Cross Cultural Psychology*, 24, 221-249.
- Ward, C. ve Kennedy, A. (1994). Acculturation strategies, psychological adjustment, and sociocultural competence during cross-cultural transitions. *International Journal of Intercultural Relations*, 18, 329-343.
- Ward, C. ve Kagitcibasi, C. (2010). Introduction to acculturation theory, research and application: Working with and for communities. *International Journal of Intercultural Relations*, 34, 97-100.
- Yağcıoğlu, D. (2005). *Kente göç etmiş bir örneklemede bireycilik toplulukçuluk ve değerler açısından kente uyum (kültürlenme) süreçleri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir.
- Zagefka, H. ve Brown, R. (2002). The relationship between acculturation strategies, relative fit, and intergroup relations: Immigrant-majority relations in Germany. *European Journal of Social Psychology*, 32, 171-188.
- Zick, A., Wagner, U., van Dick, R. ve Petzel, T. (2001). Acculturation and prejudice in Germany: Majority and minority perspectives. *Journal of Social Issues*, 57, 541-557.

Summary

The Spatial Dimension in Migration Research: Cultural and Spatial Integration

Melek Göregenli
Ege University

Pelin Karakuş
Ege University

The issue of acculturation has been one of the focal points of an intensively expanding field of cross-cultural psychology (Berry, 1974; 1997; Berry & Kim, 1988; Berry, Kim, Minde, & Mok, 1987; Ward & Kennedy, 1993; 1994) and intergroup relations (Arends-Toth & van de Vijver, 2003; 2004; Koscic & Phalet, 2006; Piontkowski, Florack, Hoelker, & Obdrzalek, 2000; Zagefka & Brown, 2002; Van Acker & Vanbeselaere, 2012). There are numerous studies in order to examine acculturation issue in the context of international migration. Nevertheless there is much less effort to examine the acculturation strategies in the context of internal migration (but see Gui, Berry, & Zheng, 2012). Berry (2010) suggested that acculturation following the internal migration has similar psychological and cultural features with those of acculturation following the international migration.

Moreover while the acculturation literature may be helpful in understanding how individuals and groups deal with cultural encounters, it offers much less for understanding the adaptation to a new physical setting (but see Gui et al., 2012). Although there are several empirical findings (e.g., Ataca & Berry, 2002; Piontkowski et al., 2000) on the acculturation attitudes of Turkish immigrants in the context of international migration, there is not much effort to examine the attitudes of this population in the context of internal migration (but see Gökseken & Cemalcılar, 2010; Yağcıoğlu, 2005). Thus, the current study presents an integrative approach to examine the acculturation strategies of internal migrants with respect to “place identity” within a multi-cultural context formed by different cultural groups in Turkey. This theoretical approach suggests an integrative perspective that combines the view points of cross-cultural psychology and environmental psychology in acculturation research.

Acculturation

In cross-cultural psychology literature, Berry (2006) defined acculturation as “a process of cultural

and psychological change that results from the continuing contact between people of different cultural backgrounds” (p. 27). According to Sam (2006) “acculturation covers all the changes that arise following ‘contact’ between individuals and groups of different cultural backgrounds” (p. 11). Within a bi-dimensional model of acculturation, Berry (1997; 2001) stated that acculturation process proceeds according to the degree to which the individual simultaneously participates in the cultural life of the new society and maintains his or her original cultural identity. As a result of this cultural contact, four acculturation strategies were defined for the non-dominant ethnocultural groups: *Assimilation, integration, separation and marginalisation* (Berry, Kim, Power, Young, & Bujaki, 1989). When individuals wish to interact with other cultures, rather than their original culture, the assimilation strategy is defined. When individuals avoid interacting with other cultures and wish to maintain their own cultural practices, then the Separation strategy is defined. When individuals wish to interact with other cultural groups, while they maintain their own cultural practices, then the Integration strategy is defined. If individual has little interest in his or her original culture and new cultures, as well, then marginalization strategy is defined.

Adapting to a new environment and to new society is expected to be closely related to acculturation. Acculturation research does not offer satisfactory evidence for adaptation to a new physical setting. These theoretical gaps were recently noticed by Gui and colleagues’ (2012) seminal work in internal migration context. According to Gui and colleagues, moving to city from country side involves engagement in a new civic context with regard to different social, economic and cultural circumstances and this can be considered as an acculturation transition. Their findings demonstrated that rural-to-urban migrant workers experience similar acculturation processes with international migrants. Specifically they examined the relationships between urban identity, social identity di-

mensions and acculturation strategies and they suggested that “the more superficial the social or place engagement in the city, the more the migrant workers prefer integration or assimilation. In contrast, when the engagement is more profound, the less is the preference for integration or assimilation into the life of the city.

Furthermore Gökseken and Cemalcılar (2010) emphasized the impact of social capital factors in the acculturation process of rural-to-urban migrant families’ children. Moreover, there has been an increasing amount of research (e.g., Barut, 2001; Çağlayan et al., 2011; Güvenç et al., 2011; Isık & Pınarcıoğlu, 2008; Kaya et al., 2009; Mutlu, 2009; TESEV, 2008) concerning the internal displacement in Turkey in last decades. Unfortunately none of these studies has provided a social psychological standpoint to acculturation within the context of internal displacement.

Place Identity

Within the past several decades, the issue of “place attachment” has been studied with an interdisciplinary approach with various studies from diverse perspectives, including anthropology, architecture, landscape architecture, psychology, geography, sociology, social ecology and urban planning. The diversity of different philosophical approaches, theoretical formulations and research methodologies highlight its multifaceted nature.

The subject of “place attachment” is of great importance as it examines the relationship between human and places and recognizes that humans interact with places as they do with other people and other things. Proshansky and his colleagues (1983) define the place identity as a sub-structure of the self identity which consists of broadly conceived cognitions about the physical world in which the individual lives. Twigger-Ross and Uzzell (1996) offer a similar definition emphasizing that place is related with all aspects of identity. In addition to the relation between the place and the self identity, Bonnes and Secchiaroli (1995) argue that the place identity is a mean to accomplish the “cognitive backdrop” function which enables people to “recognize” what they “see, think and feel in their situation-to-situation transactions with the physical world”. It primarily allows for discrimination between what is similar and what is not familiar in different environments.

Dixon and Durrheim (2000) point to a common problem that affects many formulations of the place identity is the tendency to emphasize the individualistic dimensions of the place identity. What this emphasis obscures is the collective nature of the relations between persons, identities and material settings. Hopkins, Reichner and Harrison (2006) aim to develop a broader understanding of how social identity considerations shape spatial behavior.

Evidently, it is all too easy to overlook the fact that people are located and distributed in space and the possibility that this spatiality may raise all types of identity-related issues which impact upon spatial behavior (Hopkins & Dixon, 2006). People attribute meanings to places where they live and they personalize them. They define themselves via these places. They personalize some places and distinguish these personalized places from others.

Relations with others, social identities, and moreover ethnic background affect where we feel “at home” and “out of place”, where we may move to or avoid, where we allow others to be and where we ourselves want to be (Hopkins & Dixon, 2006; Hopkins et al., 2006). It will thereby determine our choice of whether (and where) to migrate.

Adapting to a new urban environment for ethnically different groups is expected to be significantly related to acculturation process in the present study. The sense of place and place identity become more essential when we talk about migration. Dovidio and Esses (2001) propose that the act of leaving one’s native country and settling in another country has immediate and long-term consequences for both immigrants and members of immigrant-receiving nations. From the view point of immigrants, they leave their native country, they adapt to a new society and moreover they try to maintain their own cultural practices.

Fried (2000) suggested that the attachment to a place is a characteristic feature of life in many poor, ethnic, immigrant communities. There are several research studies (Fried, 2000; Mazumdar, Mazumdar, Docuyan, & McLaughlin, 2000) which analyze place identity within the context of international migration. For instance, Mazumdar and his colleagues (2000) reported that “ethnic enclaves constitute an important aspect of an immigrant’s place identity enabling him/her to simultaneously remain connected to the places left behind and yet appropriating and forging significant new place ties” (p. 319).

In addition to this previous evidence, studies conducted in various cultural contexts in Turkey have also shown that spatial identity is an important aspect of intergroup relations following internal migration. For instance Karakuş (2007) examined the relations between attachment to a public park and urban-related identity in Izmir with host majority members. In this study attachment to the public park was highly correlated with urban-related identity. Moreover the members of host culture reported that their feeling of belongingness to this public place was disrupted because of newcomers to the city. The results revealed that the members of host majority show their negative attitudes towards internal migrants through the practices of spatial usage and place

identification. Another research in Izmir which was performed in a historical bazaar in Izmir revealed similar results, as well. The shop owners who define themselves as a member of host community had negative attitudes towards the shop owners who migrated from Black Sea Region, Eastern and Southeastern Regions of Turkey (Göregenli, Ömüriş, & Karakuş, 2009).

Göregenli, Karakuş, Umuroğlu and Kösten (2014) examined the neighborhood attachment and urban related identity of host majority members and different internal migrant groups from different regions of the country who resettled in province of Izmit in Turkey. A field research was conducted in Alikahya neighborhood which is 10 km. away from the urban centre. The sample consists of 161 participants. Sixty six per cent of the sample was the migrants from Black Sea Region whereas 10.5 % of the participants was from other regions of the country. The 23.5 % of the sample was the member of host culture. With respect to urban-related identity, host majority members were found to be more attached to their city than the migrant groups. A principal component analysis of neighborhood attachment scale yielded three factors that explained 52.1 % of the total variance. These factors are “emotional bonds with the neighborhood”, “commitment with the neighborhood” and “social ties with the neighborhood”. The social attachment of host majority members and the migrants from Black Sea Region to their neighborhood were found to be higher than the other migrant groups reported. Moreover, the host culture members reported higher commitment to their neighborhood than all migrant groups.

Moreover, Karakuş and Göregenli (2008) showed that urban-related identity was significantly associated with the social identity orientation (Cheek, Trop, Chen, & Underwood, 1994) and spatial usage. This study was performed in Çeşme which is one of the touristic towns of Izmir. Çeşme received migrations from Greece and Yugoslavia due to population exchange in 1920s. In present time, the second and third generations of these immigrants live in this town. Moreover this town has been receiving internal migration from other regions of the country, as well. Thus Çeşme can be considered as a multicultural town where different social groups live in. For Cheek and colleagues (1994) social identity orientation represents the social aspects of identity which are related with social relations (my reputation and what others think of me). With respect to spatial usage, Karakuş and Göregenli (2008) developed a scale which consists of 7 items, including such items: “I frequently go to the town centre”; “I usually meet with my friends in town centre”. Findings revealed that the level of spatial usage of the town centre and the attachment to the town were significantly correlated. Another important outcome of this study was the interaction between social identity orienta-

tion and migrant group. The internal migrants who had the least level of social identity orientation had the least level of place attachment when they were compared with the other groups who had higher level of social identity orientation. Social identity orientation was found to be an important determinant of place attachment.

Another research in Turkey (Göregenli, Karakuş, Umuroğlu, & Ömüriş, 2013) revealed relational outcomes between several socio-demographic variables (place of birth, gender, length of residence) and place attachment, as well. This research was held in Selçuk. This town has been receiving migration from western countries since the establishment of Turkish Republic. In 1980s a new kind of migration, internal migration wave has been began and a considerable number of people migrated to this town from different regions of country. Selçuk has always been a migration receiving point due to its historical features; architectural constructs; social and touristic values. Within semi-structured interviews the participants living in Selçuk were asked to report their opinions related to several issues such as “migration to Selçuk, social and cultural life in Selçuk and etc.” through their own perceptions and memories. The results revealed that participants who were born out of Selçuk reported lower place attachment than the participants who were born in Selçuk. Moreover the migrant group reported that they use public areas less than the native group. Migrants were found to be more attached to their neighborhood and their spatial usage was usually limited by their neighborhood boundaries. On the other hand the natives had negative attitudes towards the internal migrants in Selçuk.

Conclusion

This theoretical framework was applied in a comprehensive field research in Turkey and the results revealed that this integrative approach is useful to understand the cultural adaptation of internal migrants in relation to spatial integration (Göregenli, 2014; Göregenli & Karakuş, 2013). In this field research we adopted the acculturation framework to internal migration and examined the acculturation attitudes of internal migrants from different regions of Turkey who resettled in six major cities (Izmir, Istanbul, Ankara, Bursa, Diyarbakir and Gaziantep). Consistent with Berry’s (2010) suggestion and earlier evidence derived from studies conducted in Turkey (Göksen & Cemalçılar, 2010; Yağcıoğlu, 2005) internal migration has similar psychological and cultural features with those of acculturation after international migration. This paper supported the usefulness of Berry’s conceptual framework as a representative approach in order to understand the acculturation process after migration within the same country. Moreover the quan-

titative and qualitative findings revealed that the process of cultural and spatial integration is a multi-level issue which requires to be comprehensively studied by different theoretical perspectives. The results indicate that

the study of migration processes in Turkey is crucial not only to understand the acculturation process but also to understand the dynamics of social conflicts and to prevent discrimination.